
X

EL SEXISME EN EL LLENGUATGE

Sumari

1. Introducció
 - 1.1. El sexisme, el masclisme i l'androcentrisme
 - 1.2. La distinció entre *sexe* i *gènere*
2. Llenguatge sexista = societat sexista
3. Els organismes oficials
 - 3.1. La Unió Europea
 - 3.2. L'Estat espanyol i l'Estat francès
 - 3.3. Els Països Catalans (fins al 2000)
4. Els noms dels oficis, les professions, els càrrecs i les titulacions (NOPCT)
 - 4.1. Noms aguts acabats en vocal o en diftong
 - 4.1.1. Noms amb morfema de derivació
 - 4.1.2. Noms sense morfema de derivació
 - 4.2. Noms aguts acabats en consonant
 - 4.2.1. Noms amb morfema de derivació
 - 4.2.2. Noms sense morfema de derivació
 - 4.3. Noms plans o esdrúixols acabats en vocal
 - 4.3.1. Noms amb morfema de derivació
 - 4.3.2. Noms sense morfema de derivació
 - 4.4. Noms plans o esdrúixols acabats en consonant
 - 4.4.1. Noms amb morfema de derivació
 - 4.4.2. Noms sense morfema de derivació
- 4.5. Noms compostos
- 4.6. Noms metonímics
- 4.7. Manlleus
- 4.8. Formes irregulars
5. Formes de NOPCT no recollides pels diccionaris generals
6. Recursos per evitar la discriminació per raó de sexe
 - 6.1. Usos simètrics
 - 6.1.1. L'article personal
 - 6.1.2. Els tractaments
 - 6.1.3. El cognom de les dones casades
 - 6.1.4. Oficis, professions, càrrecs i titulacions
 - 6.1.5. L'ordre dels termes
 - 6.2. Els col·lectius, els genèrics i les formes ambivalents
 - 6.3. La coordinació i la juxtaposició de formes
 - 6.4. L'alternança de formes en un mateix text

- 6.5. L'alternança de formes en textos diferents
- 6.6. Les dobles formes
 - 6.6.1. Representació gràfica
 - 6.6.2. Concordança de les dobles formes amb els altres elements de la frase
- 6.7. Les dobles formes i altres recursos no sexistes segons el context
 - 6.7.1. Casos generals
 - 6.7.2. Cartes, circulars i fullets
 - 6.7.3. Formularis
 - 6.7.4. Normes articulades
 - 6.7.5. Altres textos
- 7. El sexisme en l'ensenyament
 - 7.1. El llenguatge
 - 7.2. Els continguts
 - 7.3. Les il·lustracions
- 8. Addenda 2006: balanç de l'últim decenni
 - 8.1. Introducció
 - 8.2. Es pot evitar la redacció sexista sense emprar propostes contraproductes
 - 8.3. Els recursos de visibilitat o de visibilització
 - 8.4. Els recursos d'evitació
 - 8.4.1. L'evitació del sexisme mitjançant noms genèrics, abstractes i col·lectius
 - 8.4.2. L'evitació del sexisme mitjançant la denominació de l'activitat
 - 8.4.3. L'evitació del sexisme mitjançant verbs
 - 8.4.4. L'evitació del sexisme mitjançant pronoms indefinits i el pronom relatiu *qui*
 - 8.4.5. L'evitació del sexisme mitjançant pronoms personals i pronoms febles
 - 8.4.6. L'evitació del sexisme mitjançant adjectius invariables
 - 8.4.7. L'evitació del sexisme mitjançant adjectius equitatius
 - 8.4.8. L'evitació del sexisme mitjançant canvis de redacció
 - 8.4.9. L'evitació del sexisme mitjançant l'ús del símbol de la rova
 - 8.5. Recursos aplicables segons el context
 - 8.5.1. Els documents tancats
 - 8.5.2. Els documents oberts
 - 8.5.3. Els rètols de càrrecs i professions
 - 8.6. Conclusions
- 9. Bibliografia

1. Introducció¹

1.1. *El sexisme, el masclisme i l'androcentrisme*

Entenem per *sexisme* la discriminació entre persones per raó del sexe. Aquest concepte s'identifica sovint amb el de *masclisme* pel fet que les persones que majorment pateixen aquest tipus de discriminació són dones; mentre que el *feminisme* és el moviment que combat la situació de subordinació de les dones i en defensa l'alliberament (DIEC, s. v.).

El sexisme en el llenguatge és encara, per desgràcia, un fet. Ho és tant com els estereotips sexistes de la societat.

En aquest capítol recollim —de vegades, literalment— algunes de les aportacions més interessants que s'han fet sobre aquesta qüestió i que tenen aplicació als Països Catalans, i alhora, fem algunes propostes que van una mica més enllà del que s'ha dit tradicionalment.

Un ús lingüístic que passa sovint desapercbut, però que plana d'una manera aclaparadora en el llenguatge, i que, per tant, és més difícil de bandejar, és l'*androcentrisme*, que consisteix a parlar de qüestions que afecten tota la humanitat des del punt de vista de l'experiència masculina. Per exemple, dir coses com «els infermers fan una gran tasca sanitària i social», tendeix a invisibilitzar les dones que exerceixen aquesta professió i a treure'ls protagonisme, per tal com sabem que hi tenen un paper preponderant dins el col·lectiu ja que la major part són dones. I a l'inrevés: afirmar que «la violència generada per la gelosia és universal» és atribuir a tota la societat, sense distinció de sexe, una actitud violenta que és —amb una diferència considerable— majorment exercida per homes.²

1.2. *La distinció entre sexe i gènere*

Durant l'últim decenni del segle xx s'ha posat tan de moda —segurament per influència de l'anglès— l'ús del terme *gènere* per referir-nos a les coses que tenen a veure amb el sexisme en el llenguatge, que s'ha tornat imprescindible distingir *sexe* de *gènere* i fixar clarament l'abast de cadascun d'aquests dos termes.

D'entrada, el *sexe* és el 'conjunt de les peculiaritats bioquímiques, fisiològiques i orgàniques que divideixen els individus d'una espècie en mascles i femelles i fan possible entre ells, mitjançant els adequats processos de conjugació o fecundació, una periòdica modificació de la informació genètica' (DIEC, s. v.), mentre que el *gènere* és la 'categoria gramatical que en algunes llengües dóna lloc a la distribució dels subs-

1. Agraïm a Eulàlia Lledó les observacions que ens ha fet amb vista a la redacció d'aquest capítol. Els lectors poden completar i posar al dia la informació d'aquest capítol adreçant-se, entre altres, a l'Institut Català de les Dones (ICD) de la Generalitat de Catalunya, bé sigui per correu electrònic (icd@gencat.net), bé sigui personalment o per correu postal a una de les cinc oficines de què disposa arreu de Catalunya.

2. Eulàlia LLEDÓ, *De llengua, diferència i context*, 2005a, p. 48-49 (v. la bibliografia utilitzada per a la tercera edició).

tantius en classes nominals, en funció d'un cert nombre de propietats formals que es manifesten per mitjà d'afixos flexius, de la concordança amb l'adjectiu o de la referència pronominal' (DIEC, *s. v.*). No oblidem tampoc que el gènere dels mots en les llengües romàniques no té per què fer referència al sexe, com ara és el cas de *terra, mar, personatge, víctima*.

Per això creiem que no és correcte parlar del «gènere de les persones» (en comptes del «sexe de les persones») o de la «igualtat de gèneres» (en comptes de la «igualtat de sexes»).

[1a] * Aposten per separar els dos sexes, per poder atendre millor les especificitats de cada gènere. (*Del diari El Punt, 9 juliol 2006, p. 16.*)

[1b] Aposten per separar els nois de les noies, per poder atendre millor les especificitats de cada sexe.

Una altra cosa és l'ús del mot *gènere* amb el sentit de 'construcció cultural de la identitat, els rols i les funcions dels sexes' o 'conjunt de diferències culturals i històriques existents entre dones i homes que no són genètiques ni biològiques, sinó construïdes socialment', emprat per les pensadores feministes angleses i franceses des de fa dècades.³ Així, s'han difós expressions que han esdevingut habituals, com ara *estudis de gènere* («investigació de les diferents situacions socials, històriques, polítiques o artístiques des del punt de vista de la diferència sexual i l'anàlisi de la repercussió de la distinció entre dones i homes en la interpretació i avaluació dels fets objectius»)⁴ i *perspectiva de gènere* (punt de vista «que té en compte el sexe femení, les seves necessitats, sabers, interessos..., en el que s'estigui tractant»)⁵.

En alguns casos, la distinció entre aquests dos termes no és gaire evident. L'etiqueta *violència de gènere*, quan ens referim a la violència que s'exerceix contra les dones és massa genèrica. A la vista de les definicions actuals de *sexe* i *gènere*, és dubtós que sigui adequat parlar de *violència de gènere* (en comptes de *violència per raó de sexe* o de *violència contra les dones*,⁶ p. ex.), per molt de moda que s'hagi pogut posar últimament aquella expressió.

[2a] ~ La societat se sent desbordada davant la violència de gènere.

[2b] La societat se sent desbordada davant la violència contra les dones.

[2c] La societat se sent desbordada davant la violència per raons de sexe.

D'altra banda, actualment sembla que ja no n'hi ha prou amb manifestar la voluntat de no discriminar persones per raons de sexe, sinó que el discurs ha de fer clarament visible la presència tant d'homes com de dones. D'acord amb això, no s'hi val a fer únicament una manifestació inicial en favor de la igualtat de sexes, sinó que s'ha de procurar demostrar en cada text i situació, si volem que sigui efectiva.⁷

3. Eulàlia LLEDÓ, 2005a, p. 37.

4. Eulàlia LLEDÓ, 2005a, p. 37.

5. Eulàlia LLEDÓ, 2005a, p. 37-38.

6. Diem «...contra les dones», i no «...contra les persones de l'altre sexe», perquè gairebé tots els casos que es donen són contra persones del sexe femení. En el cas que ens hi vulguem referir en general, podem fer servir l'altre terme: *violència per raó de sexe*.

7. Hem de reconèixer que en aquest MANUAL D'ESTIL de vegades no ens n'hem acabat de sortir en aquest aspecte.

2. Llenguatge sexista = societat sexista

El llenguatge no és una creació capriciosa de la ment humana, sinó un producte social i històric que influeix en la nostra percepció de la realitat. En la mesura que transmet socialment a l'ésser humà les experiències acumulades de generacions anteriors, el llenguatge condiona el nostre pensament i determina la nostra visió del món.

Els prejudicis sexistes que el llenguatge transmet sobre les dones són el reflex del paper social que se'ls ha atribuït al llarg de moltes generacions. Malgrat que el paper de les dones en la societat ha experimentat profundes transformacions des del començament del segle xx, especialment durant aquestes últimes dècades, els missatges que el llenguatge continua transmetent reforcen el seu paper tradicional i en donen una imatge relacionada més amb el sexe que no pas amb les seves capacitats i aptituds, intrínseques a tots els éssers humans.

Tanmateix, hi ha qui pensa que voler alliberar el llenguatge de certs usos lingüístics sexistes equival a posar el carro davant els bous, ja que el llenguatge, que reflecteix els prejudicis sexistes acumulats durant generacions, no canviarà fins que la igualtat de les dones amb els homes no se sancioni realment en la pràctica i, en conseqüència, els prejudicis sexistes que el llenguatge transmet vagin desapareixent a poc a poc amb el temps. Així mateix, malgrat la seva dimensió conservadora i la seva càrrega tradicional, el llenguatge, per l'estreta relació dialèctica amb el pensament, pot canviar gràcies a l'acció educativa i cultural, i influir positivament en el comportament humà i en la nostra percepció de la realitat.

El dinamisme de les societats modernes no es reflecteix únicament en les innovacions tècniques, sinó que es reflecteix també en les idees, i els rols socials experimenten processos de canvi i de reconversió. Aquest és el cas de la concepció del paper de la dona en la societat, que ha canviat acceleradament en aquests últims anys cap a uns plantejaments més igualitaris i més justos.

El fet que hi hagi noms masculins que es facin servir per englobar conceptualment els femenins, com ara *home* o *nen*, i també tots els noms d'oficis, professions, càrrecs i titulacions aplicats al món de l'Administració, com ara *el treballador*, *el candidat*, *l'interessat* o *l'alumne*, poden dificultar el tracte igualitari entre dones i homes.

3. Els organismes oficials

Els primers responsables d'aconseguir una societat justa i igualitària són els seus representants en els organismes oficials, siguin del rang que siguin.

La Unió Europea, l'Estat espanyol, l'Estat francès, el Principat d'Andorra, la part catalanoparlant del Departament dels Pirineus Orientals i les comunitats autònomes de Catalunya, del País Valencià i de les Illes Balears han de donar una resposta clara a aquesta qüestió mitjançant els governs i els parlaments respectius.

Vegem tot seguit les actuacions fetes fins al 1995 en aquest àmbit.⁸

8. Per a una visió actualitzada d'aquesta informació, vegeu l'addenda final d'aquest capítol.

3.1. La Unió Europea

El 21 de febrer de 1990 el Comitè de Ministres del Consell d'Europa va aprovar la Recomanació núm. R (90) 4, sobre l'eliminació del sexisme en el llenguatge, que traduïm tot seguit:

El Comitè de Ministres, en virtut de l'article 15.b de l'Estatut del Consell d'Europa,

Considera que l'objectiu del Consell d'Europa és dur a terme una unió més estreta entre els seus membres amb la finalitat de salvaguardar i promoure els ideals i els principis que en constitueixen el patrimoni comú;

Considera que la igualtat de la dona i de l'home s'inscriu en el marc d'aquests ideals i principis;

Es felicita perquè el principi d'igualtat dels sexes s'estigui aplicant progressivament, de fet i de dret, en els estats membres del Consell d'Europa;

Comprova, tanmateix, que la implantació de la igualtat efectiva entre dones i homes troba encara obstacles, especialment de tipus cultural i social;

Subratlla el paper fonamental que té el llenguatge en la formació de la identitat social dels individus i la interacció que hi ha entre el llenguatge i les actituds socials;

Està convençut que el sexisme que es reflecteix en el llenguatge utilitzat en la major part dels estats membres del Consell d'Europa —que fa predominar el que és masculí sobre el que és femení— constitueix un destorb al procés d'instauració de la igualtat entre homes i dones, perquè oculta l'existència de les dones, que són la meitat de la humanitat, i nega la igualtat entre home i dona;

Adverteix, a més, que l'ús del gènere masculí per designar les persones d'ambdós sexes provoca, en el context de la societat actual, incertesa respecte a les persones, homes o dones, de qui hom parla;

És conscient de la important funció que tenen l'educació i els mitjans de masses en la formació d'actituds i de comportaments;

Es felicita per les iniciatives empreses en el pla nacional i internacional, destinades a adaptar la llengua a l'evolució social i psicològica cap a la igualtat de la dona i l'home.

Recordant la seva Recomanació núm. R (85) 2, relativa a la protecció jurídica contra la discriminació basada en el sexe;

Tenint en compte igualment la Resolució sobre política i estratègies per assolir la igualtat en la vida política i en el procés de presa de decisions, i la Resolució sobre les polítiques per accelerar la igualtat efectiva entre dones i homes, aprovades respectivament per la 1a (Estrasburg, 4 de març de 1986) i la 2a (Viena, 4-5 de juliol de 1989) Conferència Ministerial Europea sobre la Igualtat entre Dones i Homes;

Basant-se en la Declaració sobre la igualtat de dones i homes que aprovà el 16 de novembre de 1988,

Recomana als governs dels estats membres que fomentin l'ús d'un llenguatge que reflecteixi el principi d'igualtat entre home i dona i, amb aquesta finalitat, que adoptin qualsevol mesura que considerin útil per fer-ho:

1. Promoure la utilització, en la mesura que sigui possible, d'un llenguatge no sexista que tingui en compte la presència, la situació i el paper de la dona en la societat, tal com s'esdevé amb l'home en la pràctica lingüística actual;

2. Fer que la terminologia emprada en els textos jurídics, l'Administració pública i l'educació estigui en harmonia amb el principi d'igualtat de sexes;

3. Fomentar la utilització d'un llenguatge lliure de sexisme en els mitjans de comunicació.

3.2. L'Estat espanyol i l'Estat francès

3.2.1. Pel que fa a l'Estat espanyol, el 25 de setembre de 1987 el Consell de Ministres va prendre coneixença del Pla per a la Igualtat d'Oportunitats de les Dones (1988-1990).

Entre les actuacions que fixava aquest Pla hi havia recomanacions per obviar a l'ús sexista del llenguatge. Concretament, pel que fa al llenguatge administratiu, que és el que afecta tota la ciutadania, es proposa la revisió dels textos reglamentaris per suprimir-ne els usos i les expressions que reforcin actituds de desigualtat envers les dones. Diu, textualment: «Hom ha d'incloure, amb aquest motiu, en el procés de renovació del llenguatge administratiu que s'està realitzant, el control i l'eliminació, si escau, d'aquest tipus de discriminacions en les circulars, els impresos i els formularis emprats per l'Administració» (p. 71).

3.2.2. Pel que fa a l'Estat francès, arran de l'aprovació de la Llei del juliol de 1983, per la qual exigeix la no-discriminació sexual en les designacions de les professions, es va promulgar el Decret 84-153, del 29 de febrer de 1984, de creació de la Comissió de Terminologia Relativa al Vocabulari Relatiu a les Activitats de les Dones (*Journal Officiel* del 3 de març de 1984), mitjançant el qual es va constituir una comissió ministerial amb vista a recomanar les formes femenines que fossin pertinents per als noms d'oficis, professions, càrrecs i titulacions (NOPCT) que fins aleshores no en tenien. Així mateix, la Circular de l'11 de març de 1986, relativa a la feminització dels noms d'ofici, funció, grau o títol (*Journal Officiel* del 16 de març de 1986), va fixar unes regles de feminització dels NOPCT per a l'Administració francesa.⁹ Malgrat totes aquestes iniciatives legals, l'Acadèmia de la Llengua Francesa s'ha decantat per l'ús dels NOPCT masculins en els casos en què no existeixi una forma femenina.

9. Règles de féminisation des noms de métier, fonction, grade ou titre

Les féminins des noms de métier, fonction, grade ou titre sont formés par application des règles suivantes:

1. L'emploi d'un déterminant féminin: *une, la, cette*.

2. a) Les noms terminés à l'écrit par un *e* muet ont un masculin et un féminin identiques: *une architecte, une comptable...*

Remarque. On notera que le suffixe féminin *esse* n'est plus employé en français moderne: *une poétesse...*

b) Les noms masculins terminés à l'écrit par une voyelle autre que le *e* muet ont un féminin en *e*: *une chargée de mission, une déléguée...*

c) Les noms masculins terminés à l'écrit par une consonne, à l'exception des noms se terminant par *eur*, ont:

– un féminin identique au masculin: *une médecin...*;

– ou un féminin en *e* avec éventuellement l'ajout d'un accent sur la dernière voyelle ou le doublement de la dernière consonne: *une agente, une buissière, une mécanicienne...*

d) Les noms masculins terminés en *teur* ont:

– si le *t* appartient au verbe de base, un féminin en *teuse*: *une acheteuse...*;

– si le *t* n'appartient pas au verbe de base, un féminin en *trice*: *une animatrice...*

Remarques:

– l'usage actuel a tendance à donner un féminin en *trice*, même à des noms dans lesquels le *t* appartient au verbe de base: *une éditrice...*;

– dans certains cas, la forme en *trice* n'est pas aujourd'hui acceptée; dans ce cas, on emploiera un féminin identique au masculin: *une auteur...*

e) Les autres noms masculins terminés en *eur* ont, si le verbe de base est reconnaissable, un féminin en *euse*: *une vendeuse, une danseuse...*

Tanmateix, no tots els organismes responsables de la llengua francesa són d'aquest parer. Així, l'Oficina de la Llengua Francesa del Quebec va publicar el 28 de juliol de 1979 al butlletí oficial una proposta en què recomanava la utilització de formes femenines per als NOPCT.

Així mateix, també al Canadà, l'Oficina de Traduccions del Secretariat d'Estat va publicar el 1983, a la revista *Actualité Terminologique*, un article en què recomanava l'ús de formes femenines per a tots els NOPCT, i l'il·lustrava amb una llista de quatre-cents termes masculins i els femenins corresponents.

3.3. Els Països Catalans (fins al 2000)

3.3.1. Deixant de banda els textos constitucionals dels estats francès, espanyol i andorrà,¹⁰ que recullen explícitament la igualtat dels ciutadans davant la llei i que proscriuen la discriminació per raó de sexe, podem afirmar que encara hi ha molta feina per fer als Països Catalans en pro de la igualtat de les dones i els homes.

Malgrat les declaracions d'intencions que hem vist i que tot seguit veurem, fins ara el resultat de totes aquestes mesures no es pot dir que sigui espectacular, potser ni tan sols regular. Haurem de ser les persones, cadascuna des del seu petit o gran lloc de responsabilitat, i les dones en primer lloc, les qui fem que la igualtat esdevingui una realitat plena.

3.3.2. Pel que fa al Principat de Catalunya, mitjançant la Resolució 81/II, del 18 de juny de 1986, el Parlament de Catalunya va instar la Generalitat a crear una comissió que vetllés per la promoció de la dona en tots els àmbits.

Posteriorment, la Generalitat de Catalunya, mitjançant el Decret 25/1987, del 29 de gener, va crear la Comissió Interdepartamental de Promoció de la Dona, amb l'objectiu de promoure la igualtat de drets i la no-discriminació entre els homes i les dones, i la participació equitativa de la dona en la vida social, cultural, econòmica i política.

Finalment, aquesta Comissió va elaborar el Pla d'Actuació del Govern de la Generalitat de Catalunya per a la Igualtat d'Oportunitats per a la Dona (1989-1992), amb la finalitat de coordinar els departaments de la Generalitat amb vista a assolir l'objectiu damunt dit.

En aquest Pla s'inclouen mesures relacionades amb l'ordenament jurídic, la família, la maternitat, la protecció social, el foment de l'associacionisme i altres actuacions adients. Aquestes mesures s'agrupen en sis blocs, cadascun dels quals conté diverses actuacions:

- a) Completar l'equiparació legal entre els homes i les dones.
- b) Impulsar mesures de protecció de la dona enfront de situacions límit.
- c) Protegir íntegrament la família i la maternitat.
- d) Educar en la igualtat.
- e) Promoure el reconeixement social dels valors igualitaris.
- f) Fomentar la presència i la participació activa de les dones en la vida social.

Remarque. Le suffixe féminin *esse* n'est plus employé en français moderne: *une demanderesse...*

Si le verbe de base n'est pas reconnaissable, que ce soit pour la forme ou le sens, il est recommandé, faute de règle acceptée, d'utiliser un masculin et un féminin identiques: *une proviseur, une ingénieur, une professeur...*

10. La Constitució del Principat d'Andorra fou promulgada el 28 d'abril de 1993 (*Butlletí Oficial del Principat d'Andorra*, núm. 24, del 4 de maig de 1993).

Concretament, les actuacions núm. 6 («Revisió del llenguatge jurídic-legal»), del bloc *a*, i 26 («Promoure l'abolició de l'ús sexista de la llengua»), del bloc *d*, afecten directament el tema d'aquest capítol.

Diu, textualment, l'actuació 6:

Revisió del llenguatge jurídic-legal

El procés de revisió dels nostres codis legals, que s'està portant a terme, amb la finalitat d'eliminar-ne les disposicions discriminatòries per a les dones, no serà suficient si, paral·lelament, no es realitza un treball de revisió de totes les expressions que responen a criteris no igualitaris.

El Govern de la Generalitat de Catalunya vetllarà perquè la nova normativa no contingui termes legals amb significat sexista.

DEPARTAMENTS IMPLICATS: Departament de Justícia.

Diu, textualment, l'actuació 26:

Promoure l'abolició de l'ús sexista de la llengua

En general, la persistència de les normes i valors socials, en totes les societats, és molt gran; s'hi veuen resistències importants al canvi d'algunes d'aquestes normes i valors. Això, però, no vol dir que sempre siguin justes. Ben al contrari, en molts casos la seva evolució i adequació ha possibilitat, i possibilita, una societat menys discriminatòria entre els éssers humans.

En aquest sentit les llengües juguen un paper cabdal, perquè són molt més que un mitjà de comunicació. No són exclusivament un conjunt de símbols neutres, sinó que contenen un substracte [*sic*] ideològic molt important. Les normes, valors, estereotips i prejudicis es transmeten mitjançant el llenguatge, en qualitat i quantitat distintes segons les llengües. Per aquest motiu cal fer una correcció ideològica de l'ús de la llengua i així contribuir en el procés cap a una societat més igualitària entre els éssers humans i entre homes i dones, més progressista i culta, i per tal d'adequar cada llengua a la situació real de la societat actual.

El Govern de la Generalitat de Catalunya promourà l'abolició de l'ús sexista dels diccionaris.

Potenciarà l'elaboració de formularis i de registres d'estil, per distribuir-los arreu, que permetin eliminar la deficiència de l'ús lingüístic actual entre sexes.

DEPARTAMENTS IMPLICATS: Departament de Cultura.

3.3.3. Pel que fa al País Valencià, la Generalitat Valenciana va crear, mitjançant el Decret 29/1988, del 7 de març, del Consell de la Generalitat Valenciana (DOGV, núm. 784, 15.3.1988), l'Institut Valencià de la Dona dins la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, amb la finalitat primordial de promoure i fomentar les condicions que possibilitin la igualtat social d'ambdós sexes i la participació de la dona en la vida política, econòmica, cultural i social (art. 2 del dit Decret 29/1988).

L'Institut Valencià de la Dona va publicar el 1989 un opuscle titulat *Recomanacions per a un ús no sexista del llenguatge* = *Recomendaciones para un uso no sexista de la lengua*, amb la finalitat de suggerir a les cases editores, als autors de llibres de text i als ensenyants l'ús d'uns models no sexistes en l'àmbit de l'ensenyament.

3.3.4. Pel que fa a les Illes Balears, la Catalunya del Nord, el Principat d'Andorra i la Franja d'Aragó (sota administració de la comunitat autònoma d'Aragó), no sabem que s'hi hagi fet fins ara cap actuació oficial per a la supressió del sexisme en el llenguatge.

4. Els noms dels oficis, les professions, els càrrecs i les titulacions (NOPCT)¹¹

Com altres llengües romàniques, el català és una llengua de *gènere*, és a dir que té morfemes distintius del gènere masculí i del gènere femení. En general, es consideren masculins els noms acabats en *-e* o en *-o*, i femenins els acabats en *-a*.

Malgrat aquesta tendència dels parlants, en català no es pot dir categòricament que hi hagi una forma fixa en relació amb el sexe. Les terminacions, com veurem més avall, ens ofereixen múltiples formes, per bé que hi ha terminacions exclusives dels noms d'un sexe o de l'altre.

[3] advocat (*masc.*)
pastor (*masc.*)

[4] actriu (*fem.*)
mestressa de casa (*fem.*)

Sigui com sigui, la incorporació de la dona al món del treball i a tots els altres àmbits de la vida pública ha portat a una feminització progressiva dels noms dels oficis, professions, càrrecs i titulacions. Aquesta evolució s'ha realitzat, en general, al marge dels convencionalismes que fixaven els diccionaris i les gramàtiques de cada moment. Així, la societat ha tendit a feminitzar els noms masculins per diversos procediments:

- a) Afegint la terminació *-a* al nom masculí acabat en consonant (*autor / autora*);
- b) Substituint la terminació *-e* del nom masculí per la terminació *-a* (*arquitecte / arquitecta*);
- c) Substituint la terminació *-o* del nom masculí per la terminació *-a* (*monjo / monja*);
- d) Etcètera.

De vegades, encara que menys freqüentment, el nom masculí canvia o allarga la terminació per formar el nom femení corresponent.

[5] rei > reina
[7] príncep > princesa

[6] heroi > heroïna
[8] abat > abadessa

Però en tots els casos podem observar que la terminació del femení es caracteritza pel morfema de gènere *-a* (la terminació *-triu* en noms femenins de dona —*actriu, institutriu*— és excepcional). Aquesta tendència ha arribat fins i tot a feminitzar noms apellatius d'home acabats en *-a*.

[9] poeta > poetessa

El que volem concloure amb tot això és que els parlants senten les terminacions *-e* i *-o* com a signes del gènere masculí, i la terminació *-a* com a signe del gènere femení.

Aquesta tendència del català sembla que estigui en contradicció amb la mentalitat de societats considerades com a «masclistes», com la nostra. Ara, per bé que sembli que, de tot el que hem dit fins aquí, es desprèn que no hi ha res en l'idioma que s'oposi a la feminització dels noms d'oficis, professions, càrrecs i titulacions, cal convenir que, en general, la resistència no és d'ordre lingüístic, sinó social, i aleshores pot ser que la contradicció entre la tendència de la llengua a la feminització d'alguns noms i la mentalitat imperant en societats «masclistes» no sigui més que aparent, i que, en realitat, no hi hagi tal contradicció: els noms d'oficis, professions, càrrecs i titulacions es

11. Per fer la classificació dels epígrafs 4.1 al 4.8 ens hem basat en la que estableix la *Proposta sobre formes variables i invariables dels noms d'oficis, professions, càrrecs i titulacions* (v. la bibliografia), però hi hem introduït algunes flexions que aquesta obra no admet.

feminitzen, sí; però quan aquests són de prestigi, encara hi ha una certa resistència real a utilitzar-los per designar les dones que els ocupen o els exerceixen.

Així, hi ha dones que encara es fan dir *advocat* o *metge*, en comptes d'*advocadesa/advocada* o de *metgessa/metja*.

En els epígrafs que segueixen (4.1 al 4.8) classifiquem les formes variables i invariables dels NOPCT en vuit grups: noms aguts acabats en vocal o en diftong, noms aguts acabats en consonant, noms plans o esdrúixols acabats en vocal, noms plans o esdrúixols acabats en consonant, noms compostos, noms metonímics, manlleus i formes irregulars.

4.1. Noms aguts acabats en vocal o en diftong

4.1.1. Noms amb morfema de derivació¹²

[10]	-à, -ana	cirurgia	cirurgiana
		guardia	guardiana
[11]	-í, -ina	ballarí	ballarina
		marí	marina
[12]	-iu, -iva	detectiu	detectiva
		facultatiu	facultativa
[13]	-ó, -ona	bufó	bufona
		marmitó	marmitona

4.1.2. Noms sense morfema de derivació

[14]	-al ¹³	caporal	caporala
		fiscal	fiscala
		general	general
		mariscal	mariscala
		oficial	oficiala
[15]	-au, -ava	esclau	esclava
[16]	-eu, -eva	hereu	hereva

4.2. Noms aguts acabats en consonant

4.2.1. Noms amb morfema de derivació

4.2.1.a) Noms variables

[17]	-agog, -agoga	pedagog	pedagoga
[18]	-and, -anda	educand	educanda
		doctorand	doctoranda

12. Considerem que un nom presenta *morfema de derivació* si la terminació —entesa en sentit ampli— és una forma flexiva (-ent, -at), un sufix de derivació (-er, -ari) o un element culte productiu (-iatre, -graf, -leg).

13. Tal com preveïem en la primera edició d'aquest MANUAL D'ESTIL (1995), com més va més es proposen i es fan servir formes femenines acabades en -ala, i per això hem considerat que calia fer extensiva aquesta derivació a tots els termes d'aquesta classe, si més no al costat de la forma única tradicional, tot i que hi pugui haver encara excepcions.

[19]	-ant ¹⁴	ajudant	ajudanta
		aspirant administratiu	aspiranta administrativa
		conferenciant	conferencianta
		donant	donanta
		estudiant	estudianta
		fabricant	fabricanta
		governant ('que governa')	governanta
		infant ('criatura')	—
		infant ('descendent de casa reial')	infanta
		representant	representanta
[20]	-at, -ada	advocat	advocada
		lletrat	lletrada
[21]	-ent, -enta ¹⁵	aprenent	aprenenta
		assistent	assistentia
		dependent	dependentia
		gerent	gerenta ¹⁶
		intendent	intendentia
		president	presidentia
		suplent	suplenta
[22]	-er, -era	banquer	banquera
		enginyer	enginyera
		reporter	reportera
		sommelier	sommeliera ¹⁷
[23]	-et, -eta	esmolet	esmoleta
		missatget	missatgeta
[24]	-ís, -issa	vaquerís	vaquerissa
[25]	-ol, -ola	garberol	garberola
		porcairol	porcairola

14. Tal com prevèiem en la primera edició d'aquest MANUAL D'ESTIL (1995), com més va més es proposen i es fan servir formes femenines acabades en *-anta*, i per això hem considerat que calia fer extensiva aquesta derivació a tots els termes d'aquesta classe, si més no al costat de la forma única tradicional, tot i que hi pot haver encara excepcions.

15. Sembla que formar el femení acabat en *-a* en els NOPCT de terminació *-ent* és una tendència general de la llengua. Per aquest motiu hem considerat que calia fer extensiva aquesta derivació a tots els termes d'aquesta classe, encara que hi pugui haver excepcions.

16. Ens ha cridat l'atenció que l'opuscle de la Secció d'Assessorament de la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya (*Marcar les diferències...*, § 4.2.2; v. la bibliografia) no consideri el mot femení *gerenta*, que és emprat per moltes institucions d'una manera ben natural, com ara la Universitat Politècnica de Catalunya (cf. la fitxa 77, «Els reglaments de la UPC: el tractament del gènere»; v. la bibliografia), l'Ajuntament de Barcelona (cf. la pàgina «Serveis a les persones», «Vint-i-cinc anys de democràcia i progrés social a Barcelona», «Annex. Llistat de regidors i regidores amb responsabilitats a Serveis Personals i directius», del seu web; v. la bibliografia) i el Consorci per a la Normalització Lingüística (cf. el número 7 de la revista *L'Estenedor* [juny 2002], del Centre de Normalització Lingüística del Vallès Oriental i l'Ajuntament de Mollet del Vallès: «Tot i que no hi estem acostumats, hauríem d'anar fent l'esforç de dirlos/dir-nos *gerenta* i no *gerent*, d'afegir la paraula al nostre ordinador (perquè no ens surti com a error), de canviar, si cal, algun rètol de l'entrada d'un despatx o de renovar targetes de visita quan toqui. I és que si diem *president/presidenta*, per què no *gerent/gerenta*? Gerentes, ànims i a trencar motlles!» [p. 2; v. la bibliografia]).

17. Doble forma que considerem adequada d'acord amb el *Diccionari del vi*, de Xavier Rull (v. la bibliografia), que dona, com a forma secundària, *sumiller -a*, terme que, curiosament, no té entrada.

[26]	-or, -ora	gestor sargidor teixidor	gestora sargidora teixidora
[27]	-ós, -osa	peuterrós	peuterosa
[28]	-urg, -urga	dramaturg	dramaturga

4.2.1.b) Noms invariables

[29]	-ar	auxiliar	auxiliar
[30]	-il	edil	edil

4.2.2. Noms sense morfema de derivació

4.2.2.a) Noms variables

[31]	-cur, -cura	manicur pedicur	manicura pedicura
[32]	-ès, -esa	pagès	pagesa
[33]	-f, -fa	buf	bufa
[34]	-f, -va	serf	serva
[35]	-g, -ga	mag	maga
[36]	-ll, -lla	almirall	almiralla
[37]	-lt, -lta	jurisconsult	jurisconsulta
[38]	-ny, -nya	torsimany	torsimanya
[39]	-s, -ssa	capatàs	capatassa
[40]	-t, -ta	perit pèrit	perita pèrita

4.2.2.b) Noms invariables

En el buidatge que hem fet, no hem trobat cap cas de noms invariables sense morfema de derivació.

4.3. Noms plans o esdrúixols acabats en vocal

4.3.1. Noms amb morfema de derivació

4.3.1.a) Noms variables

[41]	-ari, -ària	empresari	empresària
[42]	-iatre, -iatra	pediatre psiquiatre	pediatra psiquiatra

4.3.1.b) Noms invariables

[43]	-aire	drapaire ocellaire predicaire	drapaire ocellaire predicaire
[44]	-ança	ordenança	ordenança
[45]	-ble	comptable	comptable
[46]	-ense	amanuense forense	amanuense forense
[47]	-euta	fisioterapeuta	fisioterapeuta
[48]	-ista	exlibrista periodista	exlibrista periodista
[49]	-metra	geòmetra	geòmetra

[50]	-nauta	astronauta cosmonauta	astronauta cosmonauta
[51]	-pata	frenòpata homeòpata	frenòpata homeòpata

4.3.2. Noms sense morfema de derivació

4.3.2.a) Noms variables¹⁸

[52]	-e, -a	arquitecte ministre	arquitecta ministra ¹⁹
[53]	-e, -a, -essa ²⁰	alcalde batlle jutge metge	alcaldessa batllessa jutgessa metgessa
[54]	-o, -a	monjo pallasso	monja pallassa

4.3.2.b) Noms invariables

[55]	-a	espia sentinella	espia sentinella
[56]	-ta	atleta proxeneta poeta	atleta proxeneta poeta ²¹

4.4. Noms plans o esdrúixols acabats en consonant

4.4.1. Noms amb morfema de derivació

4.4.1.a) Noms variables

[57]	-àmbul, -àmbula	funàmbul	funàmbula
[58]	-graf, -grafa	geògraf topògraf	geògrafa topògrafa
[59]	-ic, -ica	botànic físic màgic	botànica física màgica
[60]	-leg, -loga	hematòleg odontòleg	hematòloga odontòloga
[61]	-nom, -noma	agrònom astrònom	agrònoma astrònoma
[62]	-sof, -sofa	filòsof teòsof	filòsofa teòsofa

18. Alguns autors proposen d'atribuir, a les formes masculines dels grups [52] i [53], el gènere femení; d'aquesta manera només hauríem de flexionar l'article: *la ministre, la batlle*, etcètera.

19. La *Gran enciclopèdia catalana* i el *Diccionari manual de la llengua catalana* recullen també *ministres-sa*, forma que considerem innecessària.

20. Per bé que és preferible de formar els femenins amb la terminació *-a*, que no pas amb *-essa*, perquè no és lingüísticament rendible en el moment present, hi ha alguns femenins acabats en *-essa* que estan bastant fixats, com ara *metgessa* i *alcaldessa*, que també es poden fer servir.

21. Per bé que els diccionaris generals han acceptat fins ara d'acabar el femení d'aquest terme en *-essa*, en general ha estat rebutjat per les usuàries; és per això que ja no el donem com a possibilitat.

4.4.1.b) Noms invariables

En el nostre buidatge no hem trobat noms plans o esdrúixols acabats en consonant que tinguessin un morfema de derivació invariable.

4.4.2. Noms sense morfema de derivació

4.4.2.a) Noms variables

[63]	-t, -ta	acòlit	acòlita
[64]	-ol	cònsol	cònsola
		procònsol	procònsola
		vinyòvol	vinyòvola

4.4.2.b) Noms invariables

[65]	-es	alferes	alferes
[66]	-et	intèrpret	intèrpret
[67]	-il	púgil	púgil

4.5. Noms compostos

Els NOPCT compostos més corrents són els formats per un verb i un nom. En general, es mantenen invariables, però els que presenten en la terminació un morfema de derivació variable fan el femení segons el grup a què pertany aquesta terminació.

[68]	escurapous / escurapous	[69]	guardaagulles / guardaagulles
[70]	portaveu / portaveu		

Però,

[71]	passamaner / passamanera	[72]	picapedrer / picapedrera
------	--------------------------	------	--------------------------

4.6. Noms metonímics

Els noms metonímics designen originàriament un objecte o instrument, una tècnica, una situació o una funció, però han passat, per metonímia, a designar la persona que els utilitza, que es troba en aquella situació o que fa aquella funció. Aquests noms s'han de mantenir invariables.

[73]	cap / cap	[74]	contraaix / contraaix
[75]	viola / viola (<i>instrument</i>)	[76]	guàrdia / guàrdia
[77]	mim / mim	[78]	model / model
[79]	paleta / paleta	[80]	maniquí / maniquí

4.7. Manlleus

Els mots manllevats a altres llengües, integrats al català i que presenten una forma anàloga a les que acabem de veure, també són variables.

[81]	grum / gruma	[82]	orfebre / orfebra
[83]	pilot / pilota ²²	[84]	reporter / reportera
[85]	xef / xefa (<i>'cap de cuina'</i>)	[86]	xofer / xofera

22. Aquesta terminació, que en principi podria ser sorprenent, creiem que han de ser les usuàries les qui decideixin d'usar-la o de rebutjar-la, però cal proposar-la.

Però,

[87] repòrter / repòrter

4.8. Formes irregulars

Els noms que presenten en la terminació femenina morfemes especials per raons de tipus diacrònic són considerats irregulars. La major part d'aquests termes es poden trobar en els diccionaris generals.

[88] emperador / emperadriu

[90] heroi / heroïna

[92] rei / reina

[89] genet / amazona

[91] príncep / princesa

5. Formes de NOPCT no recollides pels diccionaris generals

Donem tot seguit una llista d'algunes formes —masculines i femenines— que els diccionaris generals no recullen encara, però que, aplicant la proposta que formulem en aquest capítol, es poden fer servir sense violentar les regles gramaticals que determinen la flexió nominal damunt exposades.²³

En la major part dels casos, és la forma femenina la que no ha estat recollida en els diccionaris, però n'hi ha uns quants en què és la forma masculina la que no ha estat recollida.²⁴

Així mateix, hi ha alguns casos que són invariables segons la nostra proposta, però els hi hem inclòs perquè poden ser il·lustratius.

masculí	femení	masculí	femení
acòlit ⁺	acòlita ⁺	ajudant tècnic sanitari	ajudant tècnica
actuari ⁺	actuària ⁺		sanitària
advocat ⁺	advocada ⁺		ajudanta tècnica
	advocadessa ⁺		sanitària [°]
aerotècnic ⁺	aerotècnica ⁺	albarder ⁺	albardera [‡]
agent ⁺	agent [°]	alcalde ⁺	alcaldessa ⁺ alcalda ^{°25}
agent comercial	agent [°] comercial [°]	alferes ⁺	alferes ⁺
agent diplomàtic	agent [°] diplomàtica [°]	algutzir ⁺	algutzira
agent executiu	agent [°] executiva [°]	almadraver ⁺	almadravera ⁺
agent literari	agent [°] literària [°]	almirall ⁺	almiralla
agent marítim	agent [°] marítima [°]		almirallessa ^{+°}
agent turístic	agent [°] turística [°]	amanuense ^{+°}	amanuense ^{+°}
agregat ⁺	agregada ⁺	amarrador ⁺	amarradora ⁺
agrònom ^{+°}	agrònoma ^{+°}	ancorer ⁺	ancorera ⁺
ajudant ⁺	ajudant ajudanta ^{+°}	animaler ⁺	animalera ⁺

23. Per dreçar aquesta relació ens hem basat en les llistes de termes que recull la *Proposta sobre formes variables i invariables dels noms d'oficis, professions, càrrecs i titulacions* (v. la bibliografia), a les quals hem afegit casos que hem considerat rellevants (que hem indicat amb una rodoneta volada).

24. Atesa la regularització feta en el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (d'ara endavant, DIEC), publicat l'any 1995, indiquem amb un signe més volat (*) les formes que recull aquest diccionari. Per a aquesta revisió, hem fet servir la segona reimpressió, corregida (gener del 1997). Així mateix, indiquem amb una creu doble (‡) les formes noves recollides en la segona edició d'aquest diccionari (2007).

25. El DIEC dona, també com a forma femenina d'aquest terme, *alcalde*.

masculí	femení	masculí	femení
aparellador ⁺	aparelladora ⁺	buf [°]	bufa ^{+°}
aprenent ^{+°}	aprenenta ^{+°}	bufó ^{+°}	bufona [°]
apuntador ⁺	apuntadora ⁺	bus ⁺	bussa ²⁷
armellader ⁺	armelladera ⁺	cabestrer ⁺	cabestrera ⁺
arneser ⁺	arnesera ⁺	calafat ⁺	calafata
arper ⁺	arpera ⁺	calafatador ⁺	calafatadora ⁺
arponer ⁺	arponera ⁺	calandrador	calandradora
arquebisbe ⁺	arquebisbessa arquebisba	calderer ⁺	calderera ⁺
arquitecte ⁺	arquitecta ⁺	calesser ⁺	calessera
arrier ⁺	arriera	camàlic ⁺	camàlica
artaire ⁺	artaire ⁺	cambrer ⁺	cambrera ⁺
artificier ⁺	artificiera ⁺	cameller ⁺	camellera ⁺
artiller ⁺	artillera ⁺	camí-raler ⁺	camí-ralera
arxipreste ⁺²⁶	arxipresta	caminaire ⁺	caminaire
aspirant	aspiranta	canceller ⁺	cancellera ⁺
assistent ⁺	assistent ⁺	canonge ⁺	canongessa ⁺ canonja
astronauta ^{+°}	astronauta ^{+°}	cap ^{+°}	cap ^{+°}
astrònom ^{+°}	astrònoma ^{+°}	capatàs ⁺	capatassa ⁺
atleta ^{+°}	atleta ^{+°}	capejador ⁺	capejadora ⁺
atzempler ⁺	atzempler ⁺	capellà ⁺	capellana
auditor ⁺	auditora ⁺	capità ⁺	capitana ⁺
auxiliar ^{+°}	auxiliar ^{+°}	capità general ⁺	capitana general
bagatger ⁺	bagatgera ⁺	caporal ⁺	caporal caporala ^{+‡}
bagulaire ⁺	bagulaire ⁺	caravaner ⁺	caravanera ⁺
baguler ⁺	bagulera ⁺	cardenal ⁺	cardenal cardenala [°]
ballari ^{+°}	ballarina ^{+°}	carrabiner ⁺	carrabinera [‡]
bander ⁺	bandera ⁺	carreter ⁺	carretera ⁺
banderiller ⁺	banderillera ⁺	casqueter ⁺	casquetera ⁺
baner ⁺	banera ⁺	castanyer ⁺	castanyera ⁺
banquer ^{+°}	banquera ^{+°}	cavaller ⁺	amazona cavallera cavalleressa ^{+°}
bastaix ⁺	bastaixa	cavallerís ⁺	cavallerissa [‡]
baster ⁺	bastera [‡]	cirurgià ^{+°}	cirurgiana ^{+°}
batlle ⁺	batlla batllessa ⁺	clergue ⁺	clerga
bidell ⁺	bidella ⁺	clínic ⁺	clínica ⁺
bioclínic ⁺	bioclínica ⁺	coadjutor ⁺	coadjutora ⁺
bisbe ⁺	bisba bisbessa ⁺	coc ⁺	coquessa ⁺ coca
blader ⁺	bladera [‡]	collater ⁺	collatera ⁺
bodeguer	bodeguera	coller ⁺	collera ⁺
bomber ⁺	bombera ⁺	comandant ⁺	comandant comandanta ^{+°}
boneter ⁺	bonetera ⁺	comissari ⁺	comissària ⁺
borreguer ⁺	borreguera ⁺	comptable ^{+°}	comptable ^{+°}
botànic ^{+°}	botànica ^{+°}	conferenciant ^{+°}	conferencianta [°]
boter ⁺	botera ⁺		
bracer ⁺	bracera ⁺		
brigada ⁺	brigada ⁺		

26. El DGLC i el *Diccionari manual de la llengua catalana* (DMLC) recullen la forma *arxiprest*, que és considerada una ultracorrecció per Joan Coromines (DECat, s. *arxi-*).

27. El DIEC recull la forma *bus* tant per al masculí com per al femení.

masculí	femení	masculí	femení
conserge ⁺	conserja ²⁸	escuder ⁺	escudera
cònsol ^{+o}	cònsola ²⁹	escurapous ^{+o}	escurapous ^{+o}
contraalmirall ⁺	contraalmiralla contraalmirallessa ^{+o}	esmolet ⁺	esmoleta
contraaix ^{+o}	contraaix ^{+o}	especialista	especialista
contramestre ⁺	contramestra ⁺	cinematogràfic	cinematogràfica
copilot ⁺	copilota ³⁰	espia ^{+o}	espia ^{+o}
coraler ⁺	coralera ⁺	estibador ⁺	estibadora ⁺
coraller ⁺	corallera ⁺	estudiant ^{+o}	estudianta ^{+o} 31
coronel ⁺	coronell coronela ^{+o}	exlibrista ^{+o}	exlibrista ^{+o}
cosmonauta ^{+o}	cosmonauta ^{+o}	fabricant ^{+o}	fabricanta ^o
criat ⁺	criada ⁺ minyona ⁺	facultatiu ⁺	facultativa ⁺
criptògraf ⁺	criptògrafa ⁺	fàmul ⁺	fàmula ⁺
cupletista ⁺	cupletista ⁺	faquí ⁺	faquina
cursor	cursora	faroner ⁺	faronera ⁺
decapador ⁺	decapadora ⁺	ferrer de tall	ferrera de tall
defensor del vincle ⁺	defensora del vincle	filòsof ^{+o}	filòsofa ^{+o}
degà ⁺	degana ⁺	fiscal ^{+o}	fiscal ^o
dependent ^{+o}	dependent ^{+o}	físic ^{+o}	física ^{+o}
depilador ⁺	depiladora ⁺	fisioterapeuta ^{+o}	fisioterapeuta ^{+o}
destral ⁺	destralera ⁺	forense ^{+o}	forense ^{+o}
detectiu ^{+o}	detectiva ^{+o}	frare ⁺	sor ⁺ fraressa ⁺
diaca ⁺	diaca	frenòpata ^{+o}	frenòpata ^{+o}
diplomàtic ⁺	diplomàtica ⁺	funàmbul ^{+o}	funàmbula ^{+o}
doctorand [‡]	doctoranda [‡]	furrier ⁺	furriera ⁺
domer ⁺	domera	ganxer ⁺	ganxera
donant ^{+o}	donanta ^o	gavarrer [‡]	gavarrera ⁺
dramaturg ^{+o}	dramaturga ^{+o}	general ⁺	general ^{+o}
drapaire ^{+o}	drapaire ^{+o}	genet ⁺	amazona ⁺ geneta ⁺
ecònom ⁺	ecònoma ⁺	geògraf ^{+o}	geògrafa ^{+o}
edil ^{+o}	edil ^{+o}	geòmetra ^{+o}	geòmetra ^{+o}
educand ⁺	educanda ⁺	gerent ^{+o}	gerenta ^o
empedrador ⁺	empedradora ⁺	gestor ^{+o}	gestora ^{+o}
empenyedor ⁺	empenyedora ⁺	gondoler ⁺	gondolera ⁺
emperador ^{+o}	emperadriu ^{+o}	gosser ⁺	gossera ⁺
empostissador	empostissadora	governador ⁺	governadora ⁺
empresari ^{+o}	empresària ^{+o}	governant ^{+o} ('que governa un país')	governanta ^o
enginyer ^{+o}	enginyera ^{+o}	governant ^o ('que governa una casa')	governanta ^{+o}
esbirro ⁺	esbirra	grum ⁺	gruma ³²
esclau ^{+o}	esclava ^{+o}	grumet ⁺	grumeta
escorxadador ⁺	escorxadadora ⁺	guaita ⁺	guaita ⁺

28. El DIEC recull la forma *conserge* tant per al masculí com per al femení.

29. Aquesta terminació, que en principi podria ser sorprenent, creiem que han de ser les usuàries les qui decideixin d'usar-la o de rebutjar-la, però cal proposar-la.

30. El DIEC recull la forma *copilot* tant per al masculí com per al femení.

31. El DIEC recull també la forma *estudiant* per al femení.

32. El DIEC recull la forma *grum* tant per al masculí com per al femení.

masculí	femení	masculí	femení
guardaagulles ^{+o}	guardaagulles ^{+o}	minador ⁺	minadora ⁺
guarda jurat ⁺	guarda jurada	ministre ^{+o}	ministra ^{+o}
guardia ^{+o}	guardiana ^{+o}	missatger ⁺	missatgera ⁺
guardia ^{+o}	guardia ^{+o}	missatget ^o	missatgeta ^o
heliotècnic	heliotècnica	mitjaire ⁺	mitjaire ⁺
hematòleg ^{+o}	hematòloga ^{+o}	model ^{+o}	model ^{+o}
hereu ^{+o}	hereva ^{+o}	monjo ^{+o}	monja ^{+o}
heroi ^{+o}	heroïna ^{+o}	mosso d'esquadra ⁺	mossa d'esquadra
homeòpata ^{+o}	homeòpata ^{+o}	mulater ⁺	mulatera ⁺
hoste ⁺	hostessa ⁺	muler ⁺	mulera ⁺
infant ^{+o} ('criatura')	—	nanser ⁺	nansera ⁺
infant ^{+o} ('descendent (de casa reial')	infanta ^{+o}	notari ⁺	notària ⁺
intendent ⁺	intendent ⁺	nunci ('ambaixador del papa') ⁺	núncia
intèrpret ^{+o}	intèrpret ^{+o}	ocellaire ^{+o}	ocellaire ^{+o}
joquei ⁺	amazona ⁺ joquei ⁺	odontòleg ^{+o}	odontòloga ^{+o}
jover ⁺	jovera [‡]	oficial ⁺	oficial oficiala ^{+o}
jurisconsult ^{+o}	jurisconsulta ^{+o}	oïdor de comptes [‡]	oïdora de comptes
jurisperit ⁺	jurisperita ⁺	ordenança ^{+o}	ordenança ^{+o}
jutge ^{+o}	jutja ^o jutgessa ^{+o}	orfebre ⁺	orfebra ³⁴
legat ⁺	legada	pagès ^{+o}	pagesa ^{+o}
lletrat ^{+o}	lletrada ^{+o}	paleta ⁺	paleta ⁺
llevador ⁺ parterot ⁺	llevadora ⁺	pallaso ⁺	pallasa ⁺
logògraf	logògrafa	pantomim ⁺	pantomim ⁺
macip ⁺	macipa	passamaner ^{+o}	passamanera ^{+o}
mag ^{+o}	maga ^{+o}	pedagog ^{+o}	pedagoga ^{+o}
màgic ^{+o}	màgica ^{+o}	pediatre ^{+o}	pediatra ^{+o}
majordom ⁺	majordoma ^{+o} majordona ⁺ casera ⁺	pedicur ^{+o}	pedicura ^{+o}
maleter ⁺	maletera ⁺	pegot ⁺	pegota ³⁵
maller	mallera	penyalera ⁺	penyalera ⁺
manicur ^{+o}	manicura ^{+o}	peó ⁺	peona ³⁶
maniquí ^{+o}	maniquí ^{+o}	peó caminer	peona caminera
manobre ⁺	manobra ⁺³³	periodista ^{+o}	periodista ^{+o}
manyà ⁺	manyana [‡]	perit ^{+o} pèrit ^{+o}	perita ^{+o} pèrita ^{+o}
mari ⁺	marina ⁺	pescador ⁺	pescadora ⁺
mariscal ^{+o}	mariscala ^{+o}	peuterrós ^{+o}	peuterrosa ^{+o}
marmitó ^{+o}	marmitona ^{+o}	picador ⁺	picadora ⁺
matador ⁺	matadora ⁺	picapedrer ^{+o}	picapedrera ^{+o}
matalot ⁺	matalota	piler ⁺	pilera ⁺
mercenari ⁺	mercenària ⁺	pilot ⁺	pilota ³⁷
mestre armer ⁺	mestra armera	pilotari ⁺	pilotària ³⁸
metge ^{+o}	metja ^o metgessa ^{+o}	piloti ⁺	pilotina
		plats-i-olles ⁺	plats-i-olles ⁺
		plebà ⁺	plebana

33. El DIEC recull la forma *manobre* tant per al masculí com per al femení.

34. El DIEC recull la forma *orfebre* tant per al masculí com per al femení.

35. El DIEC recull la forma *pegot* tant per al masculí com per al femení.

36. El DIEC recull la forma *peó* tant per al masculí com per al femení.

37. El DIEC recull la forma *pilot* tant per al masculí com per al femení.

38. El DIEC recull la forma *pilotari* tant per al masculí com per al femení.

masculí	femení	masculí	femení
plomert ⁺	plomera ⁺	serf ^{+o}	serva ^{+o}
poeta ^{+o}	poeta ^{+o}	sergent ⁺	sergenta ⁺
polític ^{+o}	política ^{+o}	sobrecàrrec ⁺	sobrecàrrec ³⁹
porcainol ^{+o}	porcainola ^{+o}	soler	solera
portadorer ⁺	portadorera ⁺	somader ⁺	somadera ⁺
portafeixos ⁺	portafeixos	sommelier ^o	sommelièra ^o
portaveu ^{+o}	portaveu ^{+o}	sotsoficial ⁺	sotsoficial sotsoficiala ^{+o}
predicair ^{+o}	predicair ^{+o}	sotstinent ⁺	sotstinenta ⁺
prefecte ⁺	prefecta ⁺	sumiller ^o	sumillera ^o
pregoner ⁺	pregonera ⁺	superintendent ⁺	superintendenta ⁴⁰
president ^{+o}	presidenta ^{+o}	suplent ^{+o}	suplenta ^{o40}
príncep ^{+o}	princesa ^{+o}	tapiador ⁺	tapiadora ⁺
proxeneta ^{+o}	proxeneta ^{+o}	teixidor ^{+o}	teixidora ^{+o}
psiquiatre ^{+o}	psiquiatra ^{+o}	tenaller ⁺	tenallera ⁺
púgil ^{+o}	púgil ^{+o}	teòsof ^{+o}	teòsofa ^{+o}
ragatxo ⁺	ragatxa	terrelló ⁺	terrellona ⁺
raier ⁺	raiera ⁺	tingent ⁺	tingenta ⁺
rapsode ⁺	rapsoda ⁺	tingent coronel ⁺	tingenta coronel
reclutador ⁺	reclutadora ⁺	tingent d'alcalde	tingenta d'alcalde ⁴¹
rector ⁺	rectora ⁺	tingent general ⁺	tingenta general
rei ^{+o}	reina ^{+o}	tirador ⁺	tiradora ⁺
remitger ⁺	remitgera ⁺	tiró ⁺	tirona ⁺
reporter ^{+o}	reportera ^{+o}	topògraf ^{+o}	topògrafa ^{+o}
representant ^{+o}	representanta ^o	torrefactor ⁺	torrefactora ⁺
rodeter ⁺	rodetera ⁺	torsimany ⁺	torsimanya ⁴²
rosarier ⁺	rosariera ⁺	traginer ⁺	traginera
sacerdot ⁺	sacerdotessa ⁺ sacerdota	vaixeller ⁺	vaixellera ⁺
sagristà ⁺	sagristana ⁺	vaquerís ^{+o}	vaquerissa ^{+o}
sapador ⁺	sapadora ⁺	varador ⁺	varadora ⁺
sargidor ⁺	sargidora ⁺	veedor d'aigües	veedora d'aigües
seller ⁺	sellera	vicari ⁺	vicària ⁺
selleter ⁺	selletera ⁺	viola ^{+o}	viola ^{+o}
senador ⁺	senadora ⁺	violínista primer	violínista primera
senaller	senallera	xef ⁺	xefa ⁴³
sentinella ⁺	sentinella ⁺	xofer ^{+o}	xofera ^{+o}
senyor de companyia	dama de companyia ⁺ senyora de companyia ⁺		

39. «Oficial que en una nau de passatgers és el cap del servei de fonda» (DIEC, s. *sobrecàrrec*).

40. El DIEC recull la forma *superintendent* i *suplent* tant per al masculí com per al femení, respectivament.

41. Fóra preferible de designar aquest càrrec de la manera següent: *tingent d'alcaldia* / *tingenta d'alcaldia*.

42. El DIEC recull la forma *torsimany* tant per al masculí com per al femení.

43. El DIEC recull la forma *xef* tant per al masculí com per al femení.

6. Recursos per evitar la discriminació per raó de sexe

La finalitat de les propostes que formulem en aquest epígraf és, sobretot, que serveixin de base per a una reflexió, generadora d'una presa de consciència dels problemes que hem exposat.

Pel que fa als exemples de solucions proposades al llarg d'aquest epígraf, són només suggeriments que s'han d'aplicar amb mesura i d'una manera coherent segons cada text en concret.

Es tracta d'evitar que, tant com sigui possible i sense violentar la llengua, es facin servir en qualsevol text termes o expressions sexistes que siguin discriminadors per a les dones.

6.1. Usos simètrics

6.1.1. L'article personal

L'ús de l'article personal davant noms de persona és un fet ben habitual a tot el domini, llevat del País Valencià i una part de les comarques banyades per l'Ebre.

- [93] Avui no ha vingut la Núria.
- [94] En Joaquim sempre té aquestes sortides.

En canvi, l'ús d'aquest mateix article davant cognoms de persona és considerat familiar o col·loquial, i en prescindim quan ens referim a personatges, tant si són històrics com contemporanis. L'evitem especialment quan fem referència al nom i al cognom —o cognoms— d'una persona.

- [95] L'Ollé ha estat sempre una persona competent. (*Colloquial.*)
- [96a] * En Solà i en Pujol defensen l'ús de dos signes d'interrogació.
- [96b] Solà i Pujol defensen l'ús de dos signes d'interrogació.
- [97a] * En Pompeu Fabra fou un gran gramàtic.
- [97b] Pompeu Fabra fou un gran gramàtic.
- [98a] * La Mila Segarra ha publicat un llibre sobre Pompeu Fabra.
- [98b] Mila Segarra ha publicat un llibre sobre Pompeu Fabra.

En els mitjans de comunicació i en relació amb l'àmbit polític, es produeixen de vegades asimetries com ara les següents:

- [99a] * La Thatcher i el senyor Bush han inaugurat la conferència de pau.
- [99b] * La Thatcher i Bush han inaugurat la conferència de pau.

Hem de procurar que la designació dels polítics sigui paral·lela.

- [99c] Thatcher i Bush han inaugurat la conferència de pau.
- [99d] Margaret Thatcher i George Bush han inaugurat la conferència de pau.
- [99e] La senyora Thatcher i el senyor Bush han inaugurat la conferència de pau.

6.1.2. Els tractaments

6.1.2.1. Pel que fa als tractaments, és evident que no hi ha simetria entre *senyoreta/senyora* i *senyoret/senyor*. *Senyoreta* és el tractament —suposadament de cortesia—

que s'aplica a la dona soltera, i també a la dona jove si no se li coneix l'estat civil. En canvi, *senyor* s'aplica a tots els homes des de la pubertat, solters i casats.

Fóra bo de bandejar aquests usos, que són clarament discriminatoris. En el llenguatge administratiu, ja fa bastants anys que es recomana, i es fa servir en general, d'emprar només el terme *senyora* per a totes les dones des de la pubertat, tinguin l'edat i l'estat civil que tinguin (cf., també, el § 8.3.2).

[100a] ~ Hi han participat el senyor Pi, la senyora Llopis i la senyoreta Amill.

[100b] Hi han participat les senyores Llopis i Amill i el senyor Pi.

6.1.2.2. El tractament de *vós*, obligatori en el llenguatge administratiu escrit i recomanat en el llenguatge comercial, ens estalvia haver de diferenciar entre el masculí i el femení, i entre una persona o més d'una.

[101a] ~ Aprofito l'avinentesa per saludar-la ben atentament.

[101b] ~ Aprofito l'avinentesa per saludar-lo ben atentament.

[101c] ~ Aprofito l'avinentesa per saludar-les ben atentament.

[101d] ~ Aprofito l'avinentesa per saludar-los ben atentament.

[101e] Aprofito l'avinentesa per saludar-vos ben atentament.

Com podem veure, la fórmula [101e] ens serveix per als quatre casos [101a-101d], sense que calgui fer cap distinció.

6.1.2.3. Pel que fa als tractaments protocol·laris, els manuals de llenguatge administratiu recomanen de prescindir-ne en els documents ordinaris de l'Administració, i els llibres d'estil dels mitjans de comunicació opten també per ometre'ls. Només s'hi han de fer servir, si de cas, *senyor* i *senyora*, que són els tractaments propis de totes les persones (quan van sols, aquests tractaments no es consideren protocol·laris; per això s'escriuen en minúscula). Els mitjans de comunicació fins i tot prescindeixen, en general, d'aquests darrers.

[102a] * El M. Hble. Sr. President de la Generalitat de Catalunya assistí a l'acte acompanyat de l'Excm. Sr. President del Tribunal Superior de Justícia d'aquesta comunitat. (*En un text periodístic.*)

[102b] El president de la Generalitat de Catalunya assistí a l'acte acompanyat del president del Tribunal Superior de Justícia d'aquesta comunitat.

[102c] El senyor Pujol, president de la Generalitat de Catalunya, assistí a l'acte acompanyat del senyor Vidal, president del Tribunal Superior de Justícia d'aquesta comunitat.

[102d] Jordi Pujol, president de la Generalitat de Catalunya, assistí a l'acte acompanyat de Miquel Vidal, president del Tribunal Superior de Justícia d'aquesta comunitat.

Els tractaments protocol·laris s'han de reservar per als actes que tinguin aquest caire (inauguracions, concessions de premis, banquets, etc.) i per als documents que hi facin referència (saludes, invitacions, diplomes, etc.).⁴⁴

44. Vegeu la llista de tractaments de persona, incloent-hi els protocol·laris, al capítol IX, § 3.4.

6.1.3. *El cognom de les dones casades*

Als Països Catalans, llevat potser de la Catalunya del Nord, que es regeix per la legislació francesa, la dona conserva els seus cognoms quan es casa. De vegades, especialment entre gent acomodada econòmicament, uneix el primer cognom del marit al primer seu mitjançant la preposició *de*.

- [103a] Carme Santamaria
[103b] ~ Carme Santamaria de Peiró
[103c] ~ Carme Santamaria, vídua de Peiró

Segons la nostra tradició, en què el règim de separació de béns és un fet, la dona no hauria d'adoptar altres cognoms que els seus, i hauria d'evitar d'anomenar-se mai «senyora de...», perquè indica dependència.

6.1.4. *Oficis, professions, càrrecs i titulacions*

Cal evitar l'ús exclusiu del masculí per a noms d'oficis, professions, càrrecs i titulacions que designen posicions de prestigi en la societat si existeix una forma femenina, ni que hagi estat usada per a treballs jeràrquicament inferiors i tradicionalment units als papers assignats a les dones (v. t. § 8.5.1).

[104a] * Remei Margalef, llicenciat	[104b] Remei Margalef, llicenciada
[105a] * Glòria Puig, advocat	[105b] Glòria Puig, advocada
[105c] Glòria Puig, advocadessa	[106a] * Núria Malagelada, secretari
[106b] Núria Malagelada, secretària	[107a] * Maria Puig, governador
[107b] Maria Puig, governadora	

Així mateix, cal evitar l'ús exclusiu del masculí amb articles i concordances masculines per a noms de càrrecs que tenen correspondència en femení.

[108a] * El notari Carme Vidal	[108b] La notària Carme Vidal
[109a] * El cap de secció Neus Pinart	[109b] La cap de secció Neus Pinart
[110a] * El metge encarregat, Eva Rocall	[110b] La metja encarregada, Eva Rocall
[110c] La metgessa encarregada, Eva Rocall	

6.1.5. *L'ordre dels termes*

6.1.5.1. Com s'esdevé també en el llenguatge comú, en els casos en què esmentem explícitament tots dos sexes, hem d'evitar que el masculí precedeixi sempre el femení (v. t. § 6.6.1.3).

És preferible alternar, p. ex., les expressions *homes i dones*, *els homes i les dones*, *l'home i la dona*, amb les expressions *dones i homes*, *les dones i els homes*, *la dona i l'home*, respectivament, a fi de no donar preferència al masculí ni al femení.

- [111a] Els homes i les dones s'hi han de sentir interpellats [...]. Els homes i les dones hi han de respondre sense cap vacil·lació.
[111b] Les dones i els homes s'hi han de sentir interpellats [...]. Les dones i els homes hi han de respondre sense cap vacil·lació.
[111c] Les dones i els homes s'hi han de sentir interpellats [...]. Els homes i les dones hi han de respondre sense cap vacil·lació.

- [111*d*] Els homes i les dones s'hi han de sentir interpellats [...]. Les dones i els homes hi han de respondre sense cap vacil·lació.
- [112*a*] La criatura ha d'anar acompanyada del pare, la mare o una persona que els representi legalment.
- [112*b*] La criatura ha d'anar acompanyada de la mare, el pare o una persona que els representi legalment.

Els exemples [111*c*-111*d*] són preferibles als exemples [109*a*-109*b*].

6.1.5.2. En els formularis, ha de ser indistint l'ordre dels sexes.

[113 <i>a</i>] Nom del pare:	[113 <i>b</i>] Nom de la mare:
Nom de la mare:	Nom del pare:

Només cal vetllar perquè la disposició dels elements sigui ben explícita, a fi d'evitar que la ciutadania es confongui per allò de la inèrcia a l'hora d'emplenar documents.

6.2. *Els collectius, els genèrics i les formes ambivalents*

6.2.1. És recomanable substituir les paraules *home* i *homes*, amb sentit universal, per collectius —*humanitat*—, genèrics —*espècie humana, gènere humà, poble, població*— o formes ambivalents —*persona / persones, ésser humà / éssers humans*.

- [114*a*] ésser humà, persona, éssers humans o humanitat (*millor que home*)
- [114*b*] drets de la persona o drets humans (*millor que drets de l'home*)
- [114*c*] a mesura humana o a mesura de la humanitat (*millor que a mesura de l'home*)

La solució concreta que s'ha d'adoptar depèn del context (v. t. § 8.4.1).

6.2.2. Quan parlem de pobles, categories o grups, val més evitar d'emprar el plural masculí omnicomprensiu; podem emprar un collectiu que sigui adequat, o bé els podem explicitar mitjançant tots dos gèneres (v. t. § 8.3.5).

- [115*a*] ~ Diuen que els fenicis i els catalans són parents llunyans.
- [115*b*] Diuen que el poble fenici i el poble català són parents llunyans.
- [116*a*] ~ Els joves són sempre l'esperança d'un país.
- [116*b*] Les joves i els joves són sempre l'esperança d'un país.
- [116*c*] Els joves i les joves són sempre l'esperança d'un país.
- [116*d*] La joventut és sempre l'esperança d'un país.

6.2.3. Cal utilitzar, en la mesura que sigui possible, noms epicens⁴⁵ o collectius en lloc dels marcats amb la desinència masculina o femenina.

- [117*a*] ~ El professor sempre ha de tenir a punt una resposta.
- [117*b*] El professorat sempre ha de tenir a punt una resposta.
- [118*a*] ~ Els alumnes han de respectar les instal·lacions de l'escola.
- [118*b*] L'alumnat ha de respectar les instal·lacions de l'escola.

45. Els *noms epicens* són substantius animats que tenen la propietat de posseir un doble gènere, que respon cada un a un dels dos termes de l'oposició de sexe. Així, *criatura, infant, lampista, escura-xemenies*, etc., són termes genèrics que abasten ambdues significacions.

Si no existeix un terme epicè o no és possible d'emprar-lo en el context en qüestió, també és possible emprar una expressió com ara «homes i dones...».

- [119a] ~ Docents, desocupats i jubilats són els qui tenen menys recursos econòmics.
- [119b] Homes i dones docents, desocupats i jubilats són els qui tenen menys recursos econòmics.
- [119c] Docents i persones desocupades i jubilades són els qui tenen menys recursos econòmics.

6.2.4. Alguns autors proposen d'emprar l'article masculí i l'article femení alhora davant els substantius plurals que facin referència a homes i dones indistintament.

- [116e] ~ Les i els joves són sempre l'esperança d'un país.
- [118c] ~ Els i les alumnes han de respectar les instal·lacions de l'escola.

Tanmateix, aquesta solució presenta problemes gràfics i fins gramaticals en alguns casos (v. t. § 8.3.5).

- [117d] * La i l'intendent sempre han de tenir a punt una resposta.

6.2.5. Cal evitar d'esmentar les dones com una categoria a part després d'una sèrie de masculins que, segons les regles gramaticals, haurien d'incloure-les, i també cal evitar d'inserir-les en el text com si fossin un apèndix o una propietat de l'home.

- [120a] * Hi havia tota mena de gent: estudiants, treballadors, dones, jubilats...
- [120b] Hi havia tota mena de gent: homes i dones estudiants, treballadores, jubilades...
- [120c] Hi havia tota mena de gent: dones i homes estudiants, treballadors, jubilats...
- [20d] Hi havia tota mena de gent: persones estudiants, treballadores, jubilades...
- [121a] ~ Aquelles tribus transhumants sovint es traslladaven amb les dones, els ancians i els infants per trobar regions més fèrtils.
- [121b] Aquelles tribus transhumants sovint es traslladaven per trobar regions més fèrtils.

6.3. La coordinació i la juxtaposició de formes

6.3.1. La coordinació de formes —com ara *els advocats i les advocades, les dones i els homes*— té l'avantatge de ser totalment explícita, però té l'inconvenient de fer-se carregosa si es repeteix gaires vegades en un mateix text. (Per descomptat que, si es fa servir més d'un cop, és preferible anar alternant l'ordre dels elements coordinats.) Cal, doncs, usar-la molt poques vegades en textos escrits, per bé que en textos orals es pot fer servir sense gaires restriccions (v. t. § 8.3.5 i 8.5.2).

6.3.2. La juxtaposició de formes —com ara *Benvolgut senyor / Benvolguda senyora*— s'empra per evitar de fer servir diverses dobles formes seguides. Usualment s'utilitza en la salutació de l'encapçalament de cartes i circulars.

- [122a] Benvolgut company / Benvolguda companya, [...]
- [122b] Benvolguda companya / Benvolgut company, [...]
- [122c] Benvolguda companya, benvolgut company, [...]
- [122d] Benvolgut company, benvolguda companya, [...]
- [122e] Benvolgut/uda company/nya, [...]
- [122f] Benvolgut company,
Benvolguda companya,
[...]

- [122g] Benvolguda companya,
Benvolgut company,
[...]

Alguns autors són contraris a l'ús de les barres per indicar l'alternança entre el masculí i el femení, i proposen d'altres solucions, com ara la següent:

- [122h] ~ Benvolgut company o companya, [...]

Tanmateix, aquesta solució, amb l'ús de la conjunció *o* entre els dos substantius i sense poder fer concordar l'adjectiu amb la forma femenina, no sembla pas més idònia que les que hem proposat més amunt per a aquests casos.

6.4. L'alternança de formes en un mateix text

L'alternança de formes en plural per indicar el mateix col·lectiu de persones en un mateix text —com ara «els advocats [...] les advocades [...] els advocats...»— no és recomanable, perquè pot confondre els lectors i fer-los interpretar malament el text que llegeixen (v. t. § 8.5.2).

6.5. L'alternança de formes en textos diferents

Alguns autors han proposat de fer formularis alternant formes masculines i femenines en models diferents. Així, el model de sol·licitud tot en masculí, el model de certificat tot en femení, etcètera.

Creiem que aquest sistema no és operatiu en els models, especialment si s'informatitzen; els models han de tenir tota la informació necessària per fer aquell document. En canvi, aquest sistema sí que pot ser útil i il·lustratiu en els exemples que acompanyin aquests models.

6.6. Les dobles formes

A mesura que les reivindicacions de les dones pel que fa a la igualtat de sexes en tots els àmbits s'han anat estenent a tots els camps de la societat i de la cultura, el llenguatge ha començat a quedar desfasat davant la constatació de la «masculinitat» que palesa.

Els textos en què és més evident aquest tret són els que no tenen un destinatari o una destinatària concrets. És el cas dels formularis, les circulars, els fullets explicatius, etc. Per a aquests tipus de documents, de vegades l'únic recurs possible per evitar la discriminació per raó de sexe són les dobles formes.

Però l'ús de les dobles formes comporta una sèrie de problemes, com ara la representació gràfica (cf. § 6.6.1), la concordança amb altres elements de la frase (cf. § 6.6.2), l'adequació al document en què es fan servir (cf. § 6.7) i, en general, la feixuguesa en la lectura.

Estrictament, no es pot dir que hi hagi, gramaticalment, NOPCT invariables: el grau d'acceptació de termes com ara *gerenta* o *conserja*, tradicionalment substantius invariables, depèn dels canvis que es produeixen en la realitat social i el consens de la comunitat dels parlants, i no de la impossibilitat de flexionar-los.

6.6.1. Representació gràfica

6.6.1.1. Fins ara, la representació gràfica de dobles formes s'ha fet seguint la disposició de les entrades dels diccionaris generals —més concretament, del *Diccionari general de la llengua catalana* (DGLC)—, la qual es regia per les regles següents (p. xxviii):

Quan en un adjectiu es passa de la forma masculina a la femenina afegint simplement una *a* o canviant les terminacions *e* o *o* en *a*, la forma femenina és indicada posant a continuació de la masculina una *a* precedida d'un guionet. Així *car -a* vol dir que la forma femenina de *car* és *cara*; *ample -a*, que la forma femenina de *ample* és *ampla*.

En tot altre cas, es posa la terminació del femení a comptar des de la vocal forta inclusivament. Així, *boirós -osa*, vol dir que la forma femenina de *boirós* és *boirosa*. (Això si no es posa la forma sencera, com en *bla blana*). [*Sic.*]

De la mateixa manera es consigna un nom femení quan va al costat del nom masculí corresponent.

En el nou diccionari normatiu (*Diccionari de la llengua catalana*, Institut d'Estudis Catalans, 1995; també la segona edició, 2007), els NÒPCT apareixen amb les dues formes —masculina i femenina— completes, l'una al costat de l'altra. En canvi, els adjectius hi continuen apareixent amb els criteris damunt dits del DGLC.

6.6.1.2. Aquestes regles, que sobre el paper semblen entenedores i fàcils d'aplicar, en la pràctica no són gaire transparents per als usuaris, especialment quan es tracta de refer la forma femenina a partir de la terminació.

[123]	agnatici -ícia	hipogin -ògina
	antropòleg -oga [<i>sic</i>]	irat -ada
	cella-ros -ossa	lexicòleg -òloga
	francès -esa	oblic -iqua
	fraresc -a	

Cal advertir que en textos altres que les obres lexicogràfiques no s'empra aquest sistema gràfic del guionet, sinó que es posa una barra davant la terminació femenina, o bé entre parèntesis.⁴⁶ Vegem-ho amb exemples:

[124 <i>a</i>]	alumne/a	[124 <i>b</i>]	~ alumne(a)
[125 <i>a</i>]	xurro/a	[125 <i>b</i>]	~ xurro(a)
[126 <i>a</i>]	objector/a	[126 <i>b</i>]	~ objector(a)
[127 <i>a</i>]	president/a	[127 <i>b</i>]	~ president(a)
[128 <i>a</i>]	almirall/a	[128 <i>b</i>]	~ almirall(a)
[129 <i>a</i>]	torsimany/a	[129 <i>b</i>]	~ torsimany(a)
[130 <i>a</i>]	magistrat/ada	[130 <i>b</i>]	~ magistrat(ada)
[131 <i>a</i>]	administratiu/iva	[131 <i>b</i>]	~ administratiu(iva)
[132 <i>a</i>]	laringòleg/òloga	[132 <i>b</i>]	~ laringòleg(òloga)
[133 <i>a</i>]	secretari/ària	[133 <i>b</i>]	~ secretari(ària)
[134 <i>a</i>]	esquerrà/ana	[134 <i>b</i>]	~ esquerrà(ana)
[135 <i>a</i>]	pallasso/a	[135 <i>b</i>]	~ pallasso(a)

46. En qualsevol cas, és preferible de fer servir la barra per claredat i per senzillesa de signes; per això, a partir d'ara només emparem la barra en tots els exemples.

6.6.1.3. És més senzill fer servir una sola regla per a totes les terminacions femenines (és a dir, allò que apareix a la dreta de la barra): la terminació femenina en les dobles formes comença amb l'última lletra de la forma masculina que en formar el femení no es modifica.

[124c]	alumne/na	[126c]	objector/ra
[127c]	president/ta	[130c]	magistrat/ada
[131c]	administratiu/iva	[132c]	laringòleg/loga
[133c]	secretari/tària		

Si la primera lletra en què coincideixen el masculí i el femení correspon a un dels dígrafs *ll*, *ny*, *rr* o *ss*, és potser preferible de posar el dígraf sencer, a fi d'evitar una possible pronúncia errònia induïda per la terminació femenina. En qualsevol cas, en un mateix text farem servir el mateix sistema per a tots els dígrafs.

[125c]	~ xurro/ra	[125d]	xurro/rra
[128c]	~ almirall/la	[128d]	almirall/lla
[129c]	~ torsimany/ya	[129d]	torsimany/nya
[134c]	~ esquerrà/rana	[134d]	esquerrà/rrana
[135c]	~ pallasso/sa	[135d]	pallasso/ssa

Amb això no volem dir que els diccionaris generals hagin de modificar la forma de les seves entrades, però sí que fóra recomanable de donar aquesta ajuda en els documents administratius i de tota mena en què es fan servir les dobles formes. Naturalment, el fet que els diccionaris generals adoptessin aquesta solució facilitaria la implantació del sistema proposat.⁴⁷

6.6.1.4. El sistema emprat pel *Gran Larousse català*, encara que és coherent, no ens serveix perquè posa les dues formes senceres, representació que es faria molt carregosa si l'apliquéssim en altres textos.

[124e]	alumne/alumna	[125e]	xurro/xurra
[126e]	objector/objectora	[127e]	president/presidenta
[128e]	almirall (<i>hi figura com a invariable</i>)	[129e]	torsimany (<i>hi figura com a invariable</i>)
[130e]	magistrat/magistrada	[131e]	administratiu/administrativa
[132e]	laringòleg/laringòloga	[133e]	secretari/secretària
[134e]	esquerrà/esquerrana	[135e]	pallasso/pallassa

6.6.1.5. Una qüestió que poques vegades s'ha plantejat és la de l'ordre dels dos elements en la doble forma (usualment, masculí/femení).

Alguns grups feministes han reivindicat l'ordre femení/masculí, però en la pràctica, tal com fan la derivació els diccionaris generals, l'ús d'aquest ordre és bastant més «costós», perquè la forma femenina és, si de cas, més llarga que la masculina, però **gai-rebé** mai al revés.

Vegem-ho amb la llista d'exemples [124-135].

[124f]	* alumna/e	[125f]	* xurra/o
[126f]	* objectora/r	[127f]	* presidenta/nt

47. El *Diccionario de la lengua española*, de la RAE, p. ex., fa servir un sistema semblant, per bé que repeteix, en general, tota la síl·laba afectada.

[128f] * almiralla/ll	[129f] * torsimanya/ny
[130f] * magistrada/t	[131f] * administrativa/iu
[132f] * laringòloga/òleg	[133f] * secretària/ari
[134f] * esquerrana/à	[135f] * pallassa/o

Amb el sistema que proposem en l'epígraf 6.6.1.3, la inversió es pot fer, en general, sense dificultats, per bé que alguns casos —com el de l'exemple [130g]— donen una fórmula confusional, la qual cosa ens obligaria a afegir per davant una o dues lletres més a la terminació masculina.

[124g] * alumna/ne	[125g] * xurra/rro
[126g] * objectora/r	[127g] * presidenta/t
[128g] * almiralla/ll	[129g] * torsimanya/ny
[130g] * magistrada/at	[131g] * administrativa/iu
[132g] * laringòloga/leg	[133g] * secretària/tari
[134g] * esquerrana/rrà	[135g] * pallassa/ssó

Si tenim en compte, a més, que tots els diccionaris catalans comencen per la forma masculina, és preferible de mantenir el sistema de l'epígraf 6.6.1.3 (és a dir, amb la forma masculina al davant), a fi de no confondre els lectors.

6.6.1.6. Pel que fa als tractaments abreujats —com ara *Sr.* i *Sra.*, *Dr.* i *Dra.*—, no és recomanable d'emprar dobles formes, i encara menys en plural. És preferible de fer desdoblaments i d'escriure'ls amb totes les lletres.

[136a] * Hi assisteixen els Srs./Sres. següents: [...]
[136b] Hi assisteixen les senyores i els senyors següents: [...]
[136c] Hi assisteixen els senyors i les senyores següents: [...]
[137a] ~ Sr./Sra.(nom i cognoms).....
[137b](nom i cognoms).....
[137c] Nom i cognoms

En qualsevol cas, és incorrecte de confegir una doble forma abreujada del tipus **Dr/a*. Cal, com a mínim, confegir la doble forma amb les dues abreviatures completes.

[138a] * Dr/a.	[138b] ~ Dr./Dra.
[138c] Doctor/ra	

6.6.1.7. Hi ha, també, el costum de referir-se a les parelles mixtes mitjançant l'article masculí plural —acompanyat, de vegades, del substantiu *senyors*— i el cognom de l'home.

[139a] ~ Han vingut els Garsaball.
[139b] ~ Han vingut els senyors Garsaball.

En aquests casos, és preferible de fer servir desdoblaments o termes col·lectius.

[139c] Ha vingut la família Garsaball i Pi. (<i>L'home es diu Garsaball i la dona, Pi.</i>) ⁴⁸
[139d] Han vingut la senyora Pi i el senyor Garsaball.
[139e] Han vingut el senyor Garsaball i la senyora Pi.

48. Segurament, el fet que en el Registre Civil es posi sempre primer, si no es demana explícitament el contrari, el cognom de l'home fa que, ara per ara, quan s'esmenta una família, es posi també en primer lloc el cognom de l'home.

6.6.2. Concordança de les dobles formes amb els altres elements de la frase

Encara que, com hem vist, per als substantius és possible trobar fórmules que evitin l'absorció del femení pel masculí, la dificultat sorgeix quan en plural, en virtut de les normes que regeixen la concordança entre els diferents elements lingüístics de l'oració, els determinants (adjectius, o participis passats utilitzats ja sigui amb significació verbal o com a adjectius) i els substituïts (pronoms) del nom neutralitzen els masculins i els femenins dels substantius en un gènere únic, el masculí (v. t. § 8.3.5 i 8.5.2).

És evident que la concordança en plural del nom substantiu amb l'adjectiu no planteja problemes pel que fa al gènere quan es tracta d'adjectius invariables que s'apliquen indistintament a noms femenins de dona i a noms masculins d'home. En l'oració «els déus i les deesses asteques», l'adjectiu, que és també un gentilici, s'aplica a tots dos substantius, tal com ho fariem en oracions com «els professors i les professores d'aquesta escola són excel·lents» o «els artesans i les artesanes d'aquest poble són molt hàbils». Però si tenim en compte que els adjectius més nombrosos són els que distingeixen un masculí en *-e* o en *-o* i un femení en *-a*, i d'altres tenen formes femenines i masculines distintes, ens trobem que, llevat dels casos damunt dits, els adjectius masculins en plural absorbeixen els substantius femenins.⁴⁹

[140a] Les obreres i els obrers d'aquesta fàbrica són molt treballadors.

[140b] * Els obrers i les obreres d'aquesta fàbrica són molt treballadores.

[140c] Els obrers (dones i homes) d'aquesta fàbrica són molt treballadors.

[140d] ~ Els obrers d'aquesta fàbrica són molt treballadors.

Aquesta darrera frase té un sentit diferent de l'exemple que segueix:

[141] Les obreres d'aquesta fàbrica són molt treballadores.

En aquesta darrera frase, hi ha la tendència a suposar que en la fàbrica només hi ha obreres o que ens volem referir només al col·lectiu d'obreres dins el conjunt de dones i homes que hi treballen, mentre que les frases [140a-140d], amb lleugeres diferències, signifiquen el mateix.

Si volem evitar de fer servir el masculí plural tot sol com a genèric, hem de recórrer a frases com ara la següent:

[140e] El personal obrer d'aquesta fàbrica és molt treballador.

Però recórrer a altres fórmules no sempre és fàcil, especialment quan es tracta de participis passius, tant si els fem servir amb valor verbal com si els fem servir amb valor adjectiu.

[142a] Les mestres i el mestre van ser convocats per la directora de l'escola.

En aquest exemple, el participi plural «convocats» absorbeix el substantiu femení, independentment del fet que les mestres siguin diverses i el mestre només un. Una solució d'aquest cas podria ser substituir la veu passiva per la veu activa.

[142b] La directora de l'escola va convocar les mestres i el mestre.

49. En alguns àmbits laborals, se sobreentén només «homes»: *jugadors de futbol, miners...*

Però la dificultat es torna a plantejar si més endavant fem servir pronoms o expressions que representen els substantius.

[143a] Tots plegats van anar al despatx de la directora.

De bell nou aquí fem servir el plural masculí, encara que el mestre sigui només un. No cal dir que fórmules tals com la següent són forçades i poc naturals.

[143b] ~ Totes plegades i ell van anar al despatx de la directora.

[143c] ~ Tant elles com ell van anar al despatx de la directora.

[143d] ~ Tant les mestres com el mestre van anar al despatx de la directora.

Podem superar aquesta dificultat si, immediatament després dels substantius, la frase no porta intercalades altres paraules i permet la utilització d'un pronom relatiu.

[144] La directora de l'escola va convocar les mestres i el mestre, que van anar cap al despatx.

Fins en aquest cas, el més senzill —i que evitaria automàticament tots els problemes de concordança— seria substituir «les mestres i el mestre» per un nom col·lectiu: *el personal docent* o *el professorat*. Però aquesta solució no és sempre possible perquè no hi ha en tots els casos termes col·lectius vàlids.

En resum, per als problemes de concordança que hem assenyalat no és possible de proposar solucions que siguin vàlides arreu. Caldrà, doncs, fer servir solucions alternatives segons els casos.

6.6.2.1. CONCORDANÇA DE LES DOBLES FORMES EN SINGULAR. La concordança de les dobles formes en singular amb els altres elements de la frase pot ser força distorsionadora. Vegem-ho en un exemple il·lustratiu extret d'un model de document jurídic:

[145a] ~ Constituïda la Secció Segona Contenciosa Administrativa del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, formada pels/per les senyors/senyores[nom del/de la president/ta]....., president/ta, i[nom del/de la magistrat/ada]..... i[nom del/de la magistrat/ada]....., magistrats/ades, es procedeix, essent l'hora assenyalada, a la votació i a la decisió d'aquest recurs, de què jo, el/la secretari/tària, dono fe, amb el vistiplau del/de la president/ta.

[145b] ~ Constituïda la Secció Segona Contenciosa Administrativa del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, formada pels senyors i senyores[nom del/de la president/ta]....., president/ta, i[nom del/de la magistrat/ada]..... i[nom del/de la magistrat/ada]....., magistrats/ades, es procedeix, essent l'hora assenyalada, a la votació i a la decisió d'aquest recurs, de què jo, el/la secretari/tària, dono fe, amb el vistiplau del/de la president/ta.

[145c] ~ Constituïda la Secció Segona Contenciosa Administrativa del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, formada per les senyores i senyors[nom del/de la president/ta]....., president/ta, i[nom del/de la magistrat/ada]..... i[nom del/de la magistrat/ada]....., magistrats/ades, es procedeix, essent l'hora assenyalada, a la votació i a la decisió d'aquest recurs, de què jo, el/la secretari/tària, dono fe, amb el vistiplau del/de la president/ta.

Evidentment, aquest text fa de mal llegir i de pitjor entendre. El fet, per exemple, que darrere l'article femení aparegui el nom masculí dificulta la lectura, i si una doble

forma consta d'un element simple i d'un de compost —com ara, *pels/per les*—, la dificultat encara pot ser més gran.

De vegades, la cosa es complica encara més amb l'ús de pronoms del tipus *ell/ella*, *aquest/ta*, etcètera.

La nostra proposta, que es pot considerar en certa manera innovadora, és la següent. Partim de tres pressupòsits:

a) Per damunt de tot, el text s'ha de poder entendre «a la primera», i si es vol llegir amb veu alta, s'ha de poder fer sense cap entrebanc.

b) Allò que identifica la persona que exerceix un ofici, un càrrec o una professió o que té una titulació determinats és el nom substantiu o el sintagma nominal que els designa; la marca de gènere és també important per a aquesta identificació.

c) La combinació de recursos en un mateix text per evitar la discriminació per raó de sexe és força recomanable.

Si acceptem el primer enunciat, ens adonem que els models [145a-145c] són invariables. Si acceptem el segon, reconeixem que el mínim imprescindible per fer evident que hi ha la voluntat d'evitar la discriminació per raó de sexe és doblar la forma del NOPCT. Si apliquem el tercer, ens adonem que podem canviar «pels/per les senyors/res» per «per les senyores i els senyors», o bé per «pels senyors i les senyores». Combinant aquests tres criteris, obtenim el model següent:

[145d] Constituïda la Secció Segona Contenciosa Administrativa del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, formada per les senyores i els senyors[nom del president/ta]....., president/ta, i[nom del magistrat/ada]..... i[nom del magistrat/ada]....., magistrats/ades, es procedeix, essent l'hora assenyalada, a la votació i a la decisió d'aquest recurs, de què jo, el secretari/tària, dono fe, amb el vistiplau del president/ta.

Hem d'acceptar com a limitació, això sí, el fet que el text està, en general, redactat gramaticalment en masculí⁵⁰ i que, si algú vol fer un document real a partir d'aquest model (per tant, sense dobles formes, perquè els espais puntejats estaran ocupats per noms de persones concretes), l'haurà d'adaptar segons el sexe de les persones que ocupin aquests càrrecs.

6.6.2.2. CONCORDANÇA DE LES DOBLES FORMES EN PLURAL. En general, podem admetre que el plural masculí engloba també el femení —és el criteri que hem seguit en aquesta obra—, però hi ha autors que bescanten aquesta opció perquè la consideren còmodament masclista.

Considerem opcionals aquestes dues possibilitats, però si fem servir dobles formes hem d'aplicar el mateix criteri que hem fet servir per a la concordança de les dobles formes en singular (cf. § 6.6.2.1).

6.6.2.3. CONCORDANÇA DE FORMES INVARIABLES QUANT AL GÈNERE AMB L'ARTICLE. Un problema afegit al de la concordança de dobles formes és el de les dobles formes invariables quant al gènere, com ara *l'edil / l'edil, el forense / la forense, l'astronauta / l'astronauta*.

50. Aquest sistema pot servir també, potser, per evitar el possible rebuig, d'entrada, d'algunes dones a emprar la denominació femenina del seu ofici, càrrec, professió o titulació.

En aquests casos, val més aplicar el mateix criteri de l'epígraf 6.6.2.1 —és a dir, fer servir les dobles formes per als NOPCT i fer les concordances en masculí, a més d'altres recursos, tal com veiem a l'exemple [145*d*]—, malgrat que pugui semblar encara més «masclista» el text que en resulti.⁵¹

6.7. Les dobles formes i altres recursos no sexistes segons el context

6.7.1. Casos generals

Davant l'ús sistemàtic del masculí singular com a genèric, és preferible, més que una opció única, l'alternança dels diferents recursos que hem exposat fins ara. Entre altres possibilitats, podem emprar substantius no marcats i col·lectius —com ara *persona*, *col·lectiu*, *veïnat*, *personal*—, desdoblaments de formes —com ara *les treballadores i els treballadors*, *l'abonat o l'abonada*—, dobles formes —com ara *arxivar/ra*, *arquitecte/ta*—⁵² i, si no podem fer servir cap altra opció, substantius masculins plurals (que, ara com ara, sorprendran menys els lectors que els femenins plurals per indicar homes i dones alhora).

[146*a*] ~ Hi han d'anar acompanyats de la mare, el pare o un representant legal seu.

[146*b*] Hi han d'anar acompanyats de la mare, el pare o una persona que els representi legalment.

[146*c*] Hi han d'anar acompanyats del pare, la mare o una persona que els representi legalment.

Una regla de cortesia que mai no hem vist recollida, però que podria ser oportuna en tota mena de contextos, és que cadascú es refereixi a l'altre sexe en primer lloc, de la mateixa manera que ens han ensenyat que, si enumerem diverses persones —comptant-nos-hi nosaltres—, ens hem d'anomenar en darrer lloc.

[147*a*] (*Escriu la secretària:*) Hi ha d'anar acompanyat del pare, la mare o una persona que els representi legalment.

[147*b*] (*Escriu el secretari:*) Hi ha d'anar acompanyat de la mare, el pare o una persona que els representi legalment.

Naturalment, hem d'aplicar aquest recurs segons el document de què es tracti (v. els epígrafs següents).

6.7.2. Cartes, circulars i fullets

En les cartes, les circulars i els opuscles dirigits a ciutadans i ciutadanes indiscriminadament, cal procurar d'adreçar-se indistintament als homes i a les dones i fer servir el tractament de *vós*, pels avantatges que comporta (cf. § 6.1.2.2).

51. Recordem que sempre és preferible de fer servir altres recursos per evitar el sexisme, si és possible.

52. Cal tenir en compte que, segons de quin context es tracti, formes com *l'abonat o l'abonada* i *abonat/ada* no poden coincidir perquè podrien ser confusiónaires.

[148]

Model de circular

Benvolgut soci, benvolguda sòcia,

Em plau trametre-us el nou carnet de soci/sòcia⁵³ i el de la persona beneficiada designada per vós.

Amb aquest carnet, vós, la vostra família i la persona beneficiària gaudireu de la més completa cobertura d'assistència sanitària urgent, personal i mecànica, i també de tots els serveis que us ofereix el Club.

Porteu-lo sempre a sobre. Els serveis del Club estan reservats als socis i a les sòcies, i el carnet és la manera més ràpida i còmoda d'identificar-vos com a tal.

Permeteu-me de fer-vos arribar el meu reconeixement més sincer per la confiança dipositada en el Club i per la possibilitat que ens oferiu un any més de poder-vos atendre com a soci/sòcia del Club.

Atentament,

Eugènia Santamaria i Jordà
Presidenta

Sant Boi, 5 de març de 1999

6.7.3. *Formularis*

En els formularis cal tenir en compte que tant poden ser emplenats per una dona com per un home; per això s'han d'aplicar amb la màxima cura les recomanacions que hem exposat al llarg d'aquest capítol, de tal manera que l'usuari o la usuària s'hi sentin interpellats directament.

Els més senzills són, evidentment, els compostos a base de quadres que s'han d'emplenar, i els més complicats, els que tenen text seguit amb forats per omplir.

53. Potser també fóra acceptable de posar-hi «sòcia o soci» o bé «soci o sòcia».

[149]

*Model de formulari
(sol·licitud)*

.....(nom i cognoms)....., president/ta de l'associació anomenada
....., inscrita amb el número en el Registre d'Associacions d'a-
questa Direcció General,

EXPOSO: Que el dia d..... de 200... la dita associació es va reunir
en assemblea general extraordinària per modificar els articles
dels Estatuts de l'entitat, per tal d'adequar-los al que estableix el
Decret 18/1992, del 20 de gener (DOGC, 1571, del 5.2.1992);

Que la convocatòria de l'assemblea es va fer d'acord amb el que
prescriuen els Estatuts socials;

Que la modificació dels articles damunt dits fou aprovada per més
dels dos terços dels socis⁵⁴ assistents.

DEMANO: Que es consideri evacuat el tràmit que estableix el Decret 18/1992.

.....(Signatura).....

....., d..... de 200...

DIRECCIÓ GENERAL D'ASSOCIACIONS

Barcelona

6.7.4. Normes articulades

Les normes articulades foren, fins a l'última dècada del segle passat, les grans obli-
dades de les actuacions a favor de la no-discriminació per raó de sexe.

Fins aleshores, totes les lleis promulgades als Països Catalans des que hi ha auto-
nomies en el territori de l'Estat espanyol i des de sempre al Principat d'Andorra —a
la Catalunya del Nord no s'ha pogut legislar en català d'ençà que està sota adminis-
tració francesa— havien estat redactades «en masculí» únicament.

Sortosament, des de l'última dècada del segle xx hi ha hagut lleis en què s'ha pro-
curat de reduir aquesta pràctica, sobretot al Principat de Catalunya. De vegades, això
ha portat a solucions poc pràctiques i no gens reeixides, i fins i tot a incoherències fla-
grants. Així, per exemple, la Llei 1/2005, de 31 de març, del conseller o consellera pri-
mer (*sic*) del Govern de la Generalitat, en què s'ha aplicat malament la proposta de
concordança dels adjectius (cf. § 6.2.4 i 8.3.5 i la bibliografia). En el cas d'aquesta llei,
tot i que encara no ha estat modificada oficialment, sí que hem pogut observar que ha
estat esmenada en l'article 67.8 del text de l'Estatut d'autonomia de Catalunya refe-
rendat el dia 18 de juny de 2006 (v. la bibliografia): «El conseller primer o consellera

54. També fóra admissible de posar-hi «socis o sòcies» o bé «sòcies o socis».

[150a]

Model de norma articulada (I)
(lleí)

**Llei 6/1984, del 5 de març,
de la Sindicatura de Comptes**

[...]

Article 17

1. Corresponen a la Secció de Fiscalització la verificació de la comptabilitat dels ens del sector públic de Catalunya i l'examen i la comprovació de llurs comptes.

2. És formada per la persona que ocupa la Presidència i per altres membres de la Sindicatura designats pel Ple.

3. S'organitza en departaments sectorials, al capdavant dels quals hi ha una persona membre de la Sindicatura.

4. Pot establir la seva organització territorial en la forma que s'adigui més al desenvolupament de les seves funcions.

5. La persona que ocupa la Presidència és designada pel Ple per un període de tres anys.

[...]

Capítol IV
La Secretaria General

Article 19

La Secretaria General compleix les funcions conduents a l'exercici adequat de les competències governatives del Ple, de la Comissió de Govern i de la Sindicatura Major en tot el que fa al règim intern de la Sindicatura de Comptes. Especialment, vetlla per la redacció de les actes de les sessions del Ple i de la Comissió de Govern i forma els avantprojectes de pressupostos i els de les memòries que s'han de sotmetre al Ple.

[...]

Article 22

La condició de membre de la Sindicatura de Comptes de Catalunya és incompatible amb:

- a) La de membre del Parlament de Catalunya.
- b) La de membre del Congrés dels Diputats.
- c) La de membre del Senat.
- d) La de membre del Tribunal de Comptes.
- e) La de la persona que ocupa la Sindicatura de Greuges.
- f) La de la persona que ocupa la Defensoria⁵⁵ del Poble.
- g) Qualsevol càrrec polític o funció administrativa de l'Estat, de les comunitats autònomes i de les empreses vinculades, sigui quina en sigui la forma jurídica.
- h) El compliment de funcions directives o executives en els partits polítics, en les centrals sindicals i en les associacions empresarials.
- i) La de membre de qualsevol dels organismes assessors del Consell Executiu de la Generalitat.
- j) L'exercici de la seva professió o de qualsevol altra activitat remunerada.

[...]

55. Aquest neologisme s'hauria de proposar —o un d'equivalent— a fi de no fer servir expressions com ara «Institució del Defensor del Poble», que continuarien discriminant el sexe femení. De fet, el DIEC el recull amb la definició «Ministeri o exercici de defensar».

[150b]

Model de norma articulada (II)
(lleí)

**Llei 6/1984, del 5 de març,
de la Sindicatura de Comptes**

[...]

Article 17

1. Corresponen a la Secció de Fiscalització la verificació de la comptabilitat dels ens del sector públic de Catalunya i l'examen i la comprovació de llurs comptes.
2. És formada pel president/ta i altres síndics designats pel Ple.
3. S'organitza en departaments sectorials, al capdavant dels quals hi ha un síndic/ca.
4. Pot establir la seva organització territorial en la forma que s'adigui més al desenvolupament de les seves funcions.
5. El president/ta és designat pel Ple per un període de tres anys.

[...]

Capítol IV
El secretari/tària general

Article 19

El secretari/tària general compleix les funcions conduents a l'exercici adequat de les competències governatives del Ple, de la Comissió de Govern i del síndic/ca major en tot el que fa al règim intern de la Sindicatura de Comptes. Especialment, vetlla per la redacció de les actes de les sessions del Ple i de la Comissió de Govern i forma els avantprojectes de pressupostos i els de les memòries que s'han de sotmetre al Ple.

[...]

Article 22

La condició de membre de la Sindicatura de Comptes de Catalunya és incompatible amb:

- a) La de diputat/ada del Parlament de Catalunya.
- b) La de diputat/ada del Congrés dels Diputats.
- c) La de senador/ra.
- d) La de membre del Tribunal de Comptes.
- e) La de síndic/ca de greuges.
- f) La de defensor/ra del poble.
- g) Qualsevol càrrec polític o funció administrativa de l'Estat, de les comunitats autònomes i de les empreses vinculades, sigui quina en sigui la forma jurídica.
- h) El compliment de funcions directives o executives en els partits polítics, en les centrals sindicals i en les associacions empresarials.
- i) La de membre de qualsevol dels organismes assessors del Consell Executiu de la Generalitat.
- j) L'exercici de la seva professió o de qualsevol altra activitat remunerada.

[...]

primera, si n'hi ha, o el conseller o consellera que determini la llei, supleix i substitueix el president o presidenta de la Generalitat en els casos d'absència, malaltia, cessament per causa d'incapacitat i defunció. La suplència i la substitució no permeten exercir les atribucions del president o presidenta relatives al plantejament d'una qüestió de confiança, la designació i el cessament dels consellers i la dissolució anticipada del Parlament.»

Creiem que, en el cas de les normes, el més adequat és, en general, l'ús de genèrics, de col·lectius o d'indefinites, o bé l'esment de tots dos gèneres sencers (model I, exemple [150a]). Tanmateix, l'ús de les dobles formes, de la manera que hem proposat en l'epígraf 6.6.1.2, i del nom de les institucions, en comptes del càrrec que en té la direcció pot ser també admissible i fins de vegades preferible, perquè és una mica més simple de redacció (model II, exemple [150b]).

Podem veure el mateix exemple amb els dos sistemes aplicats d'una manera independent (v. t. § 8.2).

6.7.5. *Altres textos*

6.7.5.1. En els llibres en general i altres textos escrits és important que no oblidem totes les propostes formulades en aquest capítol. L'opció de les dobles formes completes en una redacció «en masculí» pot ser viable, encara que una mica enfarfejadora. Així mateix, els plurals masculins es poden considerar vàlids per a tots dos sexes.

En els casos que cal fer referència a un únic individu inevitablement, podem emprar la forma masculina tota sola (l'ús de la doble forma amb barra o del doble determinant davant el substantiu es consideren, en general, poc estètics i carregosos).

Quan l'autor o l'autora s'esmenten, cadascú hauria d'adoptar el seu gènere sense cap recança, ja que no deixa de fer estrany que una autora parli d'ella mateixa en masculí o que un autor parli d'ell mateix en femení.

6.7.5.2. En les ofertes de treball i en les convocatòries cal parar molta atenció a no fer distincions per raons de sexe, especialment pel que fa a professions ocupades tradicionalment per dones: infermera, assistenta, mecanògrafa, secretària, etcètera.

6.7.5.3. En les conferències i altres textos orals es poden fer servir perfectament els desdoblaments de formes amb alternança d'ordre. Si es fa amb naturalitat i evitant de fer excessives repeticions, ningú no hi ha de notar cap enfarfeigament.

7. El sexisme en l'ensenyament

Atesa la influència que exerceix l'escola en la formació dels infants, el Consell de Ministres d'Educació de la Unió Europea, per mitjà de la Resolució del 3 de juny de 1985, va acordar de propugnar l'eliminació dels estereotips que encara hi ha en els manuals escolars, en el conjunt del material pedagògic, en els instruments d'avaluació i en el material d'orientació (apartat 8). Així mateix, convidava els governs a «crear estructures o utilitzar les que hi ha per establir criteris i mesures encaminades a eliminar els estereotips en els llibres escolars i qualsevol altre tipus de material pedagògic i didàctic», i a «impulsar la progressiva substitució del material estereotipat per un material no sexista».

Els llibres que manegen els educands són, juntament amb la coeducació, un dels factors més importants per aconseguir una formació no sexista dels infants.

La principal discriminació lingüística que pateix la dona en els llibres de text consisteix en l'ús del gènere masculí (especialment en singular) com a genèric referencial per als dos sexes. D'aquesta regla gramatical, donada per descomptat en els textos, deriven una sèrie de trets lingüístics que reforcen el predomini del gènere/sexe masculí sobre el femení. Les conseqüències d'aquest fet sobre qui llegeix, escriu o parla no s'han tingut en compte, però és evident que aquesta característica lingüística ha aconseguit esborrar la presència de les dones de la majoria dels textos.

Per exemple, és poc freqüent la presència de dones en fets històrics i prehistòrics, i quan hi són representades ho són exclusivament en la vida familiar i en el món de l'art. La religió —pràcticament de qualsevol creença— ha contribuït històricament a aquesta reducció de la dona a papers merament passius: sotmesa al cap de família (sempre un home) durant la infantesa, al marit en casar-se i als fills mascles si enviuda; o bé verge i màrtir —de vegades, en sentit literal. Només cal preguntar-se per què en la major part de les religions el nom de la divinitat màxima és masculí o només els homes poden ser sacerdots.

Cenyint-nos a l'ensenyament estrictament, sovint apareixen en els llibres de text expressions com ara: «el cos de l'home», «el treball de l'home», «la intel·ligència de l'home»..., i amb aquesta ambigüïtat del masculí es pot arribar a deformar la realitat, perquè no sabem si aquest «home» inclou la dona o no. Per exemple, en molts dibuixos d'anatomia, per bé que encara de vegades s'omet el sexe, el cap del dibuix correspon al cap d'un home.

Així mateix, en gairebé tots els diccionaris són abusives les definicions «masculinitzades» dels conceptes, i els exemples que inclouen sovint redueixen la dona a un paper passiu respecte a l'home o la circumscriuen a feines relacionades amb l'àmbit domèstic.

Sens dubte, tots aquests estereotips lingüístics que trobem en els llibres de text i de consulta de l'alumnat reforcen els automatismes de la ment i del comportament en perjudici del paper de la dona en la societat.⁵⁶

56. Recordem que, dins les mesures propugnades per la Generalitat de Catalunya en el Pla d'Actuació del Govern de la Generalitat de Catalunya per a la Igualtat d'Oportunitats per a les Dones (1989-1992) (cf. § 3.3.2 d'aquest capítol), les actuacions núm. 20 («Supressió dels continguts sexistes en l'ensenyament»), 21 («Orientacions del professorat per corregir les actituds sexistes»), 22 («Els aprenentatges de la llar a l'ensenyament obligatori»), 23 («Fer participar les APA i els consells escolars en el foment de la igualtat a les escoles») i 24 («Programes d'educació sexual a les escoles») estan adreçades directament a educar en la igualtat.

Amb totes aquestes actuacions, el Govern català es proposava:

a) Posar els mitjans adequats per tal de revisar els llibres de text de l'ensenyament, amb l'objectiu de dotar-los d'un contingut que no prejudgi els rols dels sexes.

b) Vetllar perquè en els cursos de reciclatge de professorat s'inclouï la formació de l'actitud pedagògica no sexista.

c) Incloure en el contingut dels currículums de l'ensenyament els aprenentatges de la llar sense distinció del sexe de la persona que rep l'educació.

d) Elaborar i portar a terme un pla de difusió entre les APA (associacions de pares d'alumnes) i els consells escolars dels principis igualitaris i de la complementació de les vies formatives de l'escola i la llar en l'educació igualitària.

e) Introduir en els currículums de l'ensenyament primari i secundari els programes d'educació sexual a les escoles, de manera adequada a l'edat i a la capacitat de comprensió de l'alumnat.

Malauradament, aquestes bones intencions no han reeixit fins ara en la pràctica.

És important, doncs, que ensenyants, autors i empreses editorials siguin conscients de la necessitat d'adequar els llibres que han d'arribar als educands a aquestes recomanacions i d'usar-les amb mesura a fi de no caure en l'extrem d'estrafer el llenguatge.

Les recomanacions pràctiques que tot seguit exposem tenen un valor indicatiu, de suggeriment i de proposta, com un primer pas de solució al problema dels estereotips sexistes.

7.1. El llenguatge

7.1.1. En l'ensenyament de la llengua caldria estimular la reflexió dels alumnes de tots dos sexes, per mitjà de l'anàlisi de:

- a) L'ús convencional dels gèneres gramaticals, l'ambivalència del gènere, els veritables masculins no marcats i l'ocultació de la dona darrere del gènere masculí.
- b) L'ús repetitiu d'adjectius, verbs, adverbis, etc., estereotipats per als dos sexes.
- c) La diferència semàntica d'alguns adjectius atribuïts a dones i a homes.
- d) Qualsevol altre ús sexista que es pugui descobrir en les lectures o en la llengua parlada (v. t. § 8.3.2).

7.1.2. En els exercicis de llengua, de matemàtica, de física, d'experiències, etc., cal evitar:

- a) Emprar predominantment subjectes masculins.

[151a] ~ L'home fa i la dona s'ho mira.

[151b] L'home i la dona fan, i algú altre s'ho mira.

- b) Marcar els subjectes masculins i femenins amb adjectius, diminutius, substantius o verbs estereotipats.

[152a] ~ Una vegada hi havia un noi fort i una noia dolça.

[152b] Una vegada hi havia un noi fort i una noia coratjosa.

[152c] Una vegada hi havia un noi coratjós i una noia forta.

[153a] * El cap a la secretària: «Passa a màquina això, xata.»

[153b] El cap a la secretària: «Passa a màquina això, Cèlia.»

[154a] ~ La intel·ligència de l'home és superior a la de tots els animals.

[154b] La intel·ligència humana és superior a la de tots els animals.

- c) Atribuir d'una manera predominant objectes de propietat o ús de dones o homes segons criteris estereotipats. Per exemple, nena: casa, objectes de cuina, vestits, nina, costura, i nen: trens, automòbils, diaris, eines mecàniques, etcètera.

[155a] ~ Mentre la mare planxava, el pare llegia el diari.

[155b] Mentre la mare planxava, el pare rentava els plats.

[155c] Mentre la mare llegia un llibre, el pare feia una amanida.

[156a] ~ La Pepa juga amb les nines i en Miquel, amb l'ordinador.

[156b] La Pepa juga a escacs i en Miquel, amb l'ordinador.

[156c] La Pepa juga amb l'ordinador i en Miquel, amb la fireta.

[156d] La Pepa i en Miquel juguen amb les nines.

7.1.3. En les instruccions per a l'ús dels textos o dels exercicis cal evitar fer referència a l'alumna amb el genèric masculí (masculí «no marcat»). Per exemple, en lloc de dir: «l'alumne ha d'analitzar...», cal usar el discurs directe: «analitzeu...». (V. el que diem sobre el tractament de *vós* a l'epígraf 6.1.2.2.)

7.2. *Els continguts*

Cal evitar la identificació de la dona quasi exclusivament amb els papers tradicionals de «mare, esposa, mestressa de casa», i tractar de ressaltar altres aspectes de la dona d'avui: treballadora, directora, conductora, etcètera.

Per això proposem:

a) La utilització d'exemples on apareguin dones i nenes en papers no tradicionals, que resolguin qüestions importants o en actituds no passives, i homes i nens en actituds de servei als altres.

[157] La inspectora es va fer càrrec de la situació immediatament i el seu ajudant va revisar la sala a la recerca d'indicis.

b) En ciències humanes, quan es fa referència al passat, cal explicitar la presència de dones (què feien les dones i quines relacions mantenien amb els homes), ja sigui en textos antològics o en il·lustracions i biografies.

És important de ressaltar el paper de les dones en cada cultura, espai, civilització o època i la importància dins del grup humà per al sosteniment de l'economia i de l'espècie.

c) En els estudis de biologia, d'anatomia, de fisiologia i d'evolució de l'espècie humana cal incloure les dones com un col·lectiu de característiques específiques.

7.3. *Les il·lustracions*

En les il·lustracions dels llibres de text i de qualsevol obra que hagi d'arribar als infants, cal tenir en compte les recomanacions següents:

a) Cal corregir la desigualtat numèrica entre persones de tots dos sexes, actualment afavoridora de les imatges masculines, tant en imatges de la infantesa com de la vida adulta, i en tota classe de matèries i nivells.

b) Les representacions gràfiques de dones en tasques i actituds tradicionals han de ser corregides per imatges indistintes i variades de tots dos sexes en tota classe de feines i actituds, incloent-hi el treball domèstic.

c) En les representacions del cos humà i la seva evolució, cal incloure imatges de cossos femenins i masculins, sense ometre'n els genitals. Així mateix, cal evitar que tots els homes portin els cabells curts, i les dones, llargs; que totes les dones portin faldilles, etcètera.

8. Addenda 2006: balanç de l'últim decenni

8.1. *Introducció*

L'avinentosa d'haver passat deu anys llargs d'ençà de la primera edició d'aquest MANUAL D'ESTIL ha fet necessari que duguéssim a terme una revisió de tot el que s'ha esdevingut i publicat en aquest període en relació amb la lluita per evitar el sexisme en el llenguatge, i que tornéssim a reflexionar sobre aquesta qüestió encara no prou ben resolta lingüísticament i socialment.

En aquest sentit, durant aquest període hem pogut consultar treballs de mena molt diversa: des d'obres recopiladores de criteris i propostes amb pretensions exhaustives, com el llibret *Marcar les diferències: la representació de dones i homes a la llengua* (93 pà-

gines), elaborat per la Secció d'Assessorament de la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya i publicat per l'Institut Català de la Dona (2005),⁵⁷ fins a obres molt breus, que no ho recullen tot, però que palesen una gran sensibilitat i proposen un conjunt de criteris d'aplicació amb un gran sentit pràctic, com ara *La llengua també és femenina* (24 pàgines), elaborada per Caterina Hernández i publicada pel Servei de Normalització Lingüística del sindicat Comissió Obrera Nacional de Catalunya (3a ed., 2001; la primera edició és del 1999).⁵⁸

També hem pogut llegir opinions personals i collectives, sobretot en la premsa diària, en contra de la no-discriminació sexista en el llenguatge, de vegades fins i tot amb una clara intenció de ridiculitzar els esforços fets en aquest sentit.

Tot i que cal reconèixer que el balanç global quant a «solucions» no és tan bo com hauria calgut, hem d'admetre que, en general, sí que hem millorat molt en l'aspecte de l'actitud: avui, la major part de les organitzacions, públiques i privades —per no dir «totes»—, manifesten una inquietud, que hem de creure sincera, envers la igualtat per raó de sexe en els textos que generen, encara que de vegades els resultats pràctics no s'hi acabin de correspondre.

8.2. *Es pot evitar la redacció sexista sense emprar propostes contraproductives*⁵⁹

De tot el conjunt de propostes i contrapropostes que hem llegit o sentit durant aquests darrers anys, hem pogut constatar un factor que és reiteradament decisiu per a l'èxit o el fracàs de la solució proposada: el *context*. Moltes propostes fallen perquè s'apliquen en contextos inadequats; ho veurem més endavant.

L'altre factor essencial és el *sentit comú*: si no és possible trobar una solució no forçada, de vegades és preferible emprar una solució a mitges o, en darrer terme, emprar un masculí plural amb valor genèric o englobador,⁶⁰ després d'haver aclarit que es farà servir amb aquest valor. Així, hem vist emprar expressions com ara «la persona titular de» o bé, directament, el càrrec en masculí i en femení alhora («el conseller o la consellera de Salut», per exemple). No veiem cap problema en la segona solució, però creiem que la primera expressió no és gens reeixida, i més aviat enfarfega, especialment en les enumeracions de càrrecs.⁶¹

[158a] ~ Les vocalies són ocupades per:

a) LA PERSONA TITULAR de l'Institut Català de les Dones.

b) LA PERSONA TITULAR de la Secretaria per a la Immigració del Departament de la Presidència.

57. Aquesta publicació es pot consultar per la xarxa Internet a l'adreça <http://www6.gencat.net/llenguat/publicacions/marcas/index.htm> (v. la bibliografia). Cal advertir que, des del 2006, aquesta darrera institució ha passat a denominar-se Institut Català de les Dones. Pel que fa a la Secretaria de Política Lingüística, cal deixar constància que és la successora de la Direcció General de Política Lingüística.

58. Aquesta publicació es pot consultar per Internet a l'adreça <http://www.conc.es/sl/llengua.pdf> (v. la bibliografia).

59. Considerem que una proposta és *contraproductiva* quan provoca el rebuig generalitzat de les persones que redacten o corregeixen, o bé quan dificulta la comprensió del text.

60. Com més va, més discutit és aquest valor atribuït al masculí plural. Vegeu el nostre comentari sobre aquesta qüestió a l'epígraf 8.3.4.

61. En aquest sentit, considerem inadequades les frases de les lletres *e* i *f* de l'article 22 del model 1 que havíem proposat en la primera edició del MANUAL D'ESTIL (cf. § 6.7.4).

- c) LA PERSONA TITULAR de la Direcció General de Seguretat Ciutadana del Departament de Justícia i Interior.
 - d) LA PERSONA TITULAR del Departament de Benestar Social.
- [158b] Les vocalies són ocupades per:
- a) LA DIRECTORA de l'Institut Català de les Dones.
 - b) EL SECRETARI O LA SECRETÀRIA per a la Immigració del Departament de la Presidència.
 - c) EL DIRECTOR GENERAL O LA DIRECTORA GENERAL de Seguretat Ciutadana del Departament de Justícia i Interior.
 - d) EL CONSELLER O LA CONSELLERA de Benestar Social.
- [158c] Les vocalies són ocupades per:
- a) LA DIRECTORA de l'Institut Català de les Dones.
 - b) EL SECRETARI O SECRETÀRIA per a la Immigració del Departament de la Presidència.
 - c) EL DIRECTOR GENERAL O DIRECTORA GENERAL de Seguretat Ciutadana del Departament de Justícia i Interior.
 - d) EL CONSELLER O CONSELLERA de Benestar Social.

Fixem-nos en la imprecisió manifestada en l'exemple [158a]: En la lletra *a*, la «persona titular» és la directora, mentre que en la lletra *b* és la secretària o secretari; en la lletra *c*, el director general o directora general, i en la lletra *d*, el conseller o consellera. Aquesta indefinició no és recomanable en qualsevol text, però encara menys en un text jurídic, en el qual és essencial precisar a quins càrrecs fem referència.⁶²

Un altre factor important a tenir en compte és l'esforç que cal dedicar per adequar un text esbiaixat per sexisme. Cal tenir en compte que la redacció mateixa del text a corregir, amb nominalitzacions abusives, possessius innecessaris, tractaments de persona inadequats, calcs lingüístics, etc., pot complicar bastant l'esmena. Vegem-ne un cas real en l'exemple que segueix i en la proposta d'esmena que oferim a continuació (en l'exemple [159a] hem subratllat tots els casos de sexisme que conté la redacció i que hem procurat evitar en l'exemple [159b]).

- [159a] * ***** **Avis de Confidencialitat de e-mail** *****
- Aquest missatge pot contenir informació privilegiada i/o confidencial. Si vostè no és el destinatari indicat en aquest missatge (o el responsable de fer arribar aquest missatge al destinatari) no està autoritzat per copiar o entregar aquest missatge a cap persona. En aquest cas, haurà de destruir aquest missatge i li preguem que avisi el destinatari per e-mail. Per favor, avisi'ns immediatament si vostè o la seva empresa no admet la utilització del correu electrònic per Internet per a missatges d'aquest tipus. Qualsevol opinió, conclusió o altra informació continguda en aquest missatge, que no estigui relacionada amb les activitats oficials de la nostra firma, haurà de considerar-se com a mai proporcionada o aprovada per la firma. No s'autoritza la utilització amb finalitats comercials o per a la seva incorporació a fitxers automatitzats de les adreces de l'emissor o del destinatari.

62. Aquest cas és diferent dels sinònims perifràstics *persona destinatària*, *persona emissora*, etc., de termes genèrics com ara *destinatari/tària*, *emissor/ra*, etc., en què el sintagma format a partir del mot *persona* és habitual també en la llengua col·loquial.

[159b] ***** Avís sobre la confidencialitat del correu electrònic *****

Aquest missatge pot contenir informació privilegiada o confidencial. Si no sou la persona destinatària indicada en el missatge (o la responsable de fer-lo arribar a la destinació corresponent), no podeu copiar-lo ni lliurar-lo a cap altra persona. En aquest cas, heu de destruir-lo, i us preguem que ho feu avinent a la persona destinatària mitjançant correu electrònic. Si us plau, si no voleu que utilitzem el correu electrònic per Internet per enviar-vos missatges d'aquesta mena, feu-nos-ho saber de seguida. Qualsevol opinió, conclusió o cap altra informació contingudes en aquest missatge que no estiguin relacionades amb les activitats oficials de la nostra institució s'han de considerar com a no proporcionades o no aprovades per la institució. No autoritzem la utilització de cap de les adreces, tant si apareixen en la capçalera com si apareixen en el cos del missatge, per a finalitats comercials ni perquè siguin incorporades a cap fitxer automatitzat.

Per redactar aquest text nou, ha calgut una bona estona i diverses revisions. La qüestió és si sempre es poden esmerçar tants recursos de temps i personals per intentar redreçar cada paràgraf d'un text on sovintegin noms de càrrecs, oficis o professions. En el cas de l'exemple [159], està plenament justificada la inversió de recursos, per la transcendència del text (al peu de tots els correus electrònics, per exemple).

Els recursos de què disposem per superar el sexisme en el llenguatge són, bàsicament, de dues classes: els *recursos de visibilitat* i els *recursos d'evitació*. Repassem-los amb una mica de detall i relacionem-los amb el contingut inicial (per bé que esmenat) d'aquest capítol.

8.3. Els recursos de visibilitat o de visibilització

Els recursos de visibilitat o de visibilització tenen per finalitat aconseguir fer visibles les dones en tots els àmbits i en totes les situacions. N'hi ha d'estrictament lingüístics i n'hi ha de socials, que, al capdavant, acaben tenint repercussió lingüística (v. t. § 6.1).

8.3.1. La qüestió més elemental és que la dona ha de ser tractada i s'ha de tractar ella mateixa com a dona. Hi ha casos de dones que s'estimen més anomenar-se, per exemple, «advocat» o «gerent», que no pas «advocada» o «gerenta», respectivament, o bé posar «Nota del trad.», en comptes de «Nota de la trad.», al peu d'una traducció feta per una dona. Si no es pot superar aquest punt de partida, difícilment es podrà bandejar mai el sexisme del llenguatge (v. t. § 6.1.4).

Ara ja no és un problema de manca de formes femenines dels noms d'oficis, professions, càrrecs i titulacions (NOPCT): com hem pogut veure en el § 4, moltíssims NOPCT tenen una forma específica per a les dones que els ocupen. Fins i tot quan hi ha una forma única per a tots dos gèneres o bé quan es vol fer servir el masculí com a genèric, és possible emprar incisos aclaridors a continuació del NOPCT, entre parèntesis o entre comes: *home o dona, dona o home, h/d, d/h*.⁶³ Aquest recurs és també útil en altres situacions d'inespecificació del gènere.

63. Fixem-nos que aquí anem més enllà del que seria l'aspecte lingüístic de la construcció de la frase i incidim en un aspecte que mai no hem d'oblidar: la possible percepció de qui llegeixi el text. Per això oferim en alguns casos, com els exemples que segueixen, la possibilitat de desfer la possible ambigüïtat de la frase quant al sexe de les persones al·ludides.

- [160a] L'artista (HOME O DONA) ha d'ésser capaç de reflectir tota la complexitat d'aquesta organització.
- [160b] L'artista (H/D) ha d'ésser capaç de reflectir tota la complexitat d'aquesta organització.
- [161] Qualsevol doctorand, SIGUI HOME O SIGUI DONA, hi pot aspirar.
- [162] Qui es vulgui presentar per a aquest càrrec, DONA O HOME, ha d'acceptar els compromisos presos prèviament.

8.3.2. Un altre aspecte fonamental és bandejar un tractament de persona clarament discriminador, com és *senyoreta*, ni tan sols per referir-nos a la mestra (que hauria de rebre, si de cas, el tractament de *mestra* o *professora*, i prou), perquè ajuda a mantenir-lo vigent (v. t. § 6.1.2.1).

- [163a] * —SENYORETA, que puc esborrar la pissarra? (*Un alumne de primària a la seva professora.*)
—Fes-ho, però no aixequis pols.
- [163b] —MESTRA, que puc esborrar la pissarra?
—Fes-ho, però no aixequis pols.
- [163c] —PROFESSORA, que puc esborrar la pissarra?
—Fes-ho, però no aixequis pols.
- [163d] —PAULA, que puc esborrar la pissarra? (*«Paula» és el nom de la professora*)
—Fes-ho, però no aixequis pols.

8.3.3. En les portades dels llibres i en l'autoria dels articles cal consignar desenvolupat el nom dels autors, perquè, entre altres inconvenients, no permet fer visibles les dones que subscriuen treballs científics o de qualsevol altra classe. I no és recomanable escurçar aquests noms en les referències bibliogràfiques i de recursos electrònics.

- [164a] ~ VALLÈS, J.; VIGO, J.; CAUWET-MARC, A. M. *Vocabulari de botànica*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Serveis Lingüístics: Institut Joan Lluís Vives, 2004.
- [164b] VALLÈS, Joan; VIGO, Josep; CAUWET-MARC, Anne M. *Vocabulari de botànica*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Serveis Lingüístics: Institut Joan Lluís Vives, 2004.
- [165a] ~ PUIGDOMÈNECH, L.; SOLÍS, M. *Proposta de llibre d'estil per a Andorra Televisió*. [Andorra la Vella]: Govern d'Andorra. Servei de Política Lingüística, gener 2005. <http://www.catala.ad/catandorra/Llibre_estil_Andorra.pdf> [Consulta: 19 setembre 2005]
- [165b] PUIGDOMÈNECH, Laura; SOLÍS, Marina. *Proposta de llibre d'estil per a Andorra Televisió*. [Andorra la Vella]: Govern d'Andorra. Servei de Política Lingüística, gener 2005. <http://www.catala.ad/catandorra/Llibre_estil_Andorra.pdf> [Consulta: 19 setembre 2005]

Fixem-nos que, si haguéssim alludit a la referència de l'exemple [164a] amb una expressió com ara «els autors del *Vocabulari de botànica*», hauríem comès una imprecisió que hauria invisibilitzat com a autora Anne M. Cauwet-Marc. Ara, si haguéssim afirmat alguna cosa sobre «els autors de la *Proposta de llibre d'estil per a Andorra Televisió*» o sobre «els autors i les autores de la *Proposta de llibre d'estil per a Andorra Televisió*», simplement pel fet de desconèixer si només hi ha autores o només autors en el cas que no ho indiqués la pàgina de crèdits, hauríem caigut en una imprecisió fins i tot una mica ridícula.

D'altra banda, no deixa de sobtar que de vegades hàgim de fer responsable un òrgan «impersonal» de l'autoria d'una obra, quan és ben conegut que les institucions no haurien de figurar com a autores d'obres que no tractin de la institució mateixa.

8.3.4. El masculí singular com a genèric no és recomanable en cap cas quan es tracta d'un NOPCT. Sempre que es pugui recórrer al masculí plural serà preferible fer-ho, encara que calgui especificar mitjançant un incís el sexe de les persones a què hom fa referència.

- [166a] Per a aquest projecte necessitem TRES REPRESENTANTS (DUES DONES I UN HOME).
- [166b] Per a aquest projecte necessitem DUES REPRESENTANTS I UN REPRESENTANT.
- [167] En aquesta empresa distribuïdora tenen TRES REPRESENTANTS FEMENINS I UN REPRESENTANT MASCULÍ.

En qualsevol cas, cal tenir en compte que l'ús del masculí, tant si és en singular per referir-se a una dona, com si és en plural per denominar un grup de dones o un grup mixt, no deixa de ser una utilització que, o bé invisibilitza les dones, o bé les exclou;⁶⁴ si més no, aquesta és la posició de les pensadores feministes actuals, tot i que creiem que hi pot haver casos en què el context no negligeixi forçosament les dones.

8.3.5. El recurs a la coordinació de formes, sigui disjuntiva o sigui copulativa, és una de les possibilitats de manifestar la presència de persones d'ambdós sexes (v. t. § 6.2.2, 6.2.4 i 6.3).

- [168a] ~ Consultarem UN ADVOCAT per a aquest assumpte.
- [168b] Consultarem UN ADVOCAT O UNA ADVOCADA per a aquest assumpte.
- [168c] Consultarem UN ADVOCAT O ADVOCADA per a aquest assumpte.

En aquests casos, sovint és avantatjós estalviar-se l'article del segon element: «signatura de la directora o director». Cal evitar, però, de caure en redaccions com la següent: «El tribunal d'aquest concurs està format pels directors i directores de les divisions territorials i pels guanyadors i guanyadores dels tres darrers anys». Potser amb el masculí plural englobador n'hi hauria prou, i evitariem la sensació d'enfarfegament del text.

La coordinació de formes, sobretot quan es fa en plural, té el risc que sigui interpretada com si ens referíssim a dos col·lectius diferenciats, quan realment el que volem és parlar de dones i homes conjuntament; però la possibilitat de fer aquesta interpretació es pot reduir clarament si doblem el nom però no l'article.

Pel que fa a la concordança d'adjectius amb les dobles denominacions (v. t. § 6.6.2), no acabem d'estar d'acord amb el fet que la concordança es faci amb el substantiu més proper si l'adjectiu va al darrere, perquè justament pot semblar més fàcilment que l'adjectiu tan sols concorda amb aquest segon element: «La funcionària o funcionari encarregat del registre [...]». La gramàtica ens recomana que posem primer l'element masculí, després el femení i, en acabat, l'adjectiu en masculí plural —sempre que els noms vagin precedits de l'article definit—, esquema que no es presta a cap confusió: «El funcionari o la funcionària encarregats del registre [...]», o, si no, «El funcionari o funcionària encarregat del registre [...]».

Si l'adjectiu va al davant, encara és més recomanable que la concordança de la doble denominació es faci únicament amb el primer element, perquè no sembli que es tracta de dues persones diferents: «Un cop escoltada la inculpada o inculpat, [...]».

64. Eulàlia LLEDÓ, 2005a, p. 33.

Així, en utilitzar dobles formes, és preferible fer concordar només en masculí els adjectius i els pronoms febles, encara que no acabi d'anar bé fer servir només l'article masculí (cf. el § 6.2.4). Si la forma del masculí i del femení coincideixen, és preferible no doblar l'article si no doblem el substantiu també.

- [169] HOMES I DONES VALENTS han sabut sortir-se'n.
- [170a] ~ ELS I LES ALUMNES MÉS ALTS s'han de posar a la filera de darrere.
- [170b] ELS ALUMNES I LES ALUMNES MÉS ALTS s'han de posar a la filera de darrere.⁶⁵
- [171a] * LES DONES I ELS HOMES MÉS ALTES s'han de posar a la filera de darrere.
- [171b] * LES DONES I HOMES MÉS ALTES s'han de posar a la filera de darrere.
- [171c] ELS HOMES I LES DONES MÉS ALTS s'han de posar a la filera de darrere.
- [171d] ELS HOMES I DONES MÉS ALTS s'han de posar a la filera de darrere.

Quan el subjecte d'una oració està format per dos elements coordinats per la conjunció *o*, tot i que la concordança gramatical es pot fer en singular o en plural, és preferible fer-la en plural per remarcar que tant l'un com l'altre poden fer l'acció que denota el verb: «La directora o la cap d'estudis han de signar el document», «No sé si la curadora o el traductor d'aquest llibre figuraran en la pàgina de crèdits».

8.3.6. La barra inclinada entre formes (*amic/iga*) és un recurs poc útil en general, perquè només es pot fer servir en la llengua escrita, i encara en textos en què cal abreviar molt (v. t. § 6.3.2).

- [172] Convocatòria d'una plaça de CORRECTOR/RA de l'Institut d'Estudis Catalans

En aquests casos, és preferible seguir l'ordre masculí/femení en la disposició de les formes (v. t. § 6.6.1.5). Tanmateix, si les dues formes poden estar desenvolupades, es pot alterar aquest ordre.

Cal evitar emprar la barra inclinada per indicar l'opcionalitat del plural d'una forma.

- [173a] * Senyora/res
- [173b] * Senyora/es
- [173c] Senyores

En aquest capítol ens hem manifestat en contra de construir frases doblant tots els elements, perquè fa molt carregosos els textos i, en qualsevol cas, és una redacció poc elegant (v. t. § 6.2.2 i 6.6.2.1). Per tant, no podem estar d'acord amb expressions del tipus «els/les traductors/res» (sempre seran preferibles expressions com ara «els traductors i les traductores», «les traductores i els traductors», «els traductors i traductores»; cf. § 6.2 i, especialment, § 6.6.2).

Tampoc no acabem d'estar d'acord amb les propostes de formació de les dobles formes amb barra, redundant en el sistema que segueix el diccionari normatiu, que ja hem discutit al § 6.6, perquè ens sembla excessivament complicat i no prou coherent.

En qualsevol cas, no semblen admissibles formes dobles com ara «enginyers tècnics/enginyeres tècniques», ja que, com a mínim, hi hauria d'haver un espai a banda i banda de la barra, ja que posa en relació sintagmes: «enginyers tècnics / enginyeres tècniques».

65. Si construïssim aquesta oració posant «les alumnes» davant («Les alumnes i els alumnes més alts s'han de posar a la filera de darrere»), es podria interpretar que ens referim a *totes* les alumnes i *només* als alumnes alts.

8.4. Els recursos d'evitació

Els *recursos d'evitació* permeten estalviar la concreció del sexe de les persones implicades i evitar també d'haver de fer servir el masculí plural genèric.

- [174a] ~ ELS JUTGES no saben com abordar el problema de la violència contra les dones.
 [174b] ELS JUTGES I LES JUTGESSES no saben com abordar el problema de la violència contra les dones.
 [174c] LA JUSTÍCIA no sap com abordar el problema de la violència contra les dones.
 [175a] * Cal convocar un concurs oposició per cobrir la plaça de GERENT de l'empresa.
 [175b] Cal convocar un concurs oposició per cobrir la plaça de GERENT/TA de l'empresa.
 [175c] Cal convocar un concurs oposició per cobrir la GERÈNCIA de l'empresa.
 [176a] * EL SOTASIGNAT, _____ (nom i cognoms), accepta de sotmetre's als tribunals de la ciutat de Girona en cas de conflicte. (*En un formulari jurídic.*)
 [176b] LA PERSONA SOTASIGNADA, _____ (nom i cognoms), accepta de sotmetre's als tribunals de la ciutat de Girona en cas de conflicte.
 [176c] _____ (nom i cognoms de QUI SIGNA A SOTA) accepta de sotmetre's als tribunals de la ciutat de Girona en cas de conflicte.

En els tres exemples damunt especificats, les variants *c* han estat redactades emprant recursos d'evitació.

8.4.1. L'evitació del sexisme mitjançant noms genèrics, abstractes i collectius

Com hem pogut veure en els exemples [174c] i [175c], utilitzar noms genèrics, noms abstractes o noms collectius que englobin persones sense marcar-ne el sexe, pot ser ben útil en molts contextos, per bé que també un sistema en què es perd de vista qui fa l'acció o qui la rep, especialment quan hom es vol referir a les persones o els càrrecs que hi intervenen (v. t. § 6.2).

Així, per exemple, a l'hora d'intitular una organització, en comptes d'anomenar-la «Associació Voluntaris 2000», se'n podria dir «Associació Voluntariat 2000» (solució preferible a «Associació de Voluntàries i Voluntaris 2000» i a «Associació de Voluntaris i Voluntàries 2000»); i l'«Associació de Traductors i Intèrprets de Catalunya» es podria haver intitulat «Associació de Traducció i Interpretació de Catalunya», tot i que el mot *associació* està relacionat amb persones o collectius de persones, i *traducció* i *interpretació* no tenen aquests significats. Aquest mateix escrúpol es manifesta en llegir propostes com «Associació de Biologia de Catalunya». En aquests casos, creiem que també es podria tolerar el masculí plural amb funció englobadora, encara que també es podria fer servir la primera fórmula: «Associació de Biòlegs i Biòlogues de Catalunya» / «Associació de Biòlogues i Biòlegs de Catalunya».

Podem agrupar els noms genèrics, abstractes i collectius en tres grans classes:⁶⁶

— noms generals, com ara *agrupació, autoritat, autoritats, ciutadania, ciutat, colla, comunitat, conjunt, efectius, electorat, equip, gent, gent gran, grup, humanitat, infància, infantesa, joventut, mainada, majoria, membres, món, persona/persones, població, poble, públic, societat, superioritat, vila*;

66. A continuació reproduïm la llista elaborada per Caterina HERNÁNDEZ a *La llengua també és femenina*, 2001, p. 17 (v. la bibliografia), a la qual hem afegit uns quants casos que ens han semblat també prou habituals.

— noms de professió o càrrec, com ara *administració, alcaldia, assessoria, comandament, conselleria, corporació, cos, defensa, deganat, empresariat, funcionariat, gerència, infermeria, jurat, ministeri, oficina, pagesia, part, presidència, professió, professorat, rectorat, redacció, regidoria, servei*;

— nom del món laboral o associatiu, com ara *afiliació, alumnat, assemblea, aula, categoria, classe, col·legi, comitè, comissió, consell, delegació, executiva, mà d'obra, massa social, militància, nòmina, personal, plantilla, proletariat, quadres, representació, secció, secretaria, secretariat, sector, sindicat, sindicatura, voluntariat*.

D'altra banda, les expressions que en podríem dir «despersonalitzades», és a dir amb referents no personals («amb la col·laboració de...», «Nom...»), mots invariables i el mot *persona* o altres mots genèrics, tot i que són útils en general, hi ha casos en què funcionen malament, com ara «autoritats municipals» en comptes d'«alcaldes» (tots els alcaldes són autoritats municipals, però no a l'inrevés), o bé fer-les servir en redaccions que poden acabar sent carregoses com la següent: «La proposta de resolució s'ha de notificar a LA PERSONA INTERESSADA, la qual, en el termini de cinc dies, pot al·legar davant LA PERSONA ENCARREGADA de la instrucció el que consideri convenient per a la seva defensa», o, encara, utilitzar genèrics indiscriminadament, com ara «els professionals de la salut» per referir-se al col·lectiu de metges i metgesses i d'infermeres i infermers, que només en són una part.

Pel que fa a l'ús d'aquest recurs de redacció en relació amb la retolació de dependències i portades de documents, v. § 8.5.3.

8.4.2. *L'evitació del sexisme mitjançant la denominació de l'activitat*

Emprar la denominació de l'activitat exercida en comptes del NOPCT pot ser en alguns casos avantatjós, tal com podem veure en l'exemple que segueix.

[177a] ~ Convocatòria del procés selectiu per a l'ingrés al cos de titulació superior de la Generalitat de Catalunya, ENGINYERS

[177b] Convocatòria del procés selectiu per a l'ingrés al cos de titulació superior de la Generalitat de Catalunya, ENGINYERIA

8.4.3. *L'evitació del sexisme mitjançant verbs*

Una possibilitat que de vegades no s'aprofita prou és evitar el nom o el participi (substantivat o no) i, en canvi, fer servir una forma verbal que tingui com a subjecte un pronom com ara *qui*, recurs emprat sovint en la llengua viva.

[178a] ~ ESTAR OBLIGAT A complir un determinat deure cívic.

[178b] TENIR L'OBLIGACIÓ DE complir un determinat deure cívic.

8.4.4. *L'evitació del sexisme mitjançant pronoms indefinits i el pronom relatiu qui*

Els pronoms indefinits com ara *algú* (i *qualcú*), *altri*, *hom*, *ningú*, *tot déu* (emprat només en registres informals), *tothom* i *qualsevol* (que té el plural *qualsevol*) i el pronom relatiu *qui* ens poden estalviar també uns quants problemes de redacció, sempre que no pugui esdevenir ambigua la frase.

[179] QUI no vulgui pols, que no vagi a l'era.

[180] Si ALGÚ vol venir, que s'espavili.

- [181] Sempre he disposat de recursos D'ALTRI per tirar endavant el negoci.
- [182] HOM no diria mai que això és possible.
- [183] NINGÚ no sap què fer davant aquesta situació.
- [184] Volien anar a la seva, però TOT DÉU es va apuntar a la gresca.
- [185] Si TOTHOM estimés TOTHOM, ni que fos una mica, tot seria facilíssim.
- [186] Aquesta feina la pot fer QUALSEVOL.
- [187] La Maria, en Cesc, l'Antònia i QUALSSEVOL.
- [188] Casa't amb QUI vulguis, sia home o sia dona!

8.4.5. L'evitació del sexisme mitjançant pronoms personals i pronoms febles

Hem ponderat repetidament al llarg d'aquest MANUAL D'ESTIL els beneficis evidents de la redacció en segona persona del plural (*vós, vosaltres*) per no haver de distingir entre masculins i femenins, ni entre singular i plural, i els pronoms febles corresponents (*us/vos* en tots els casos). Creiem que en els registres mínimament formals, orals i escrits, és el tractament més adequat i menys discriminador.

- [189] Em plau de convidar-vos a la lectura de la meva tesi doctoral.
- [190] Una vegada haureu emplenat el formulari, el podeu lliurar a la finestreta 214.
- [191] Això ho heu de fer vós; no ho puc pas fer jo.

D'altra banda, especialment en la redacció administrativa, es poden comprovar fàcilment els avantatges d'aprofitar el pronom *en* per evitar possessius superflus i haver de precisar el gènere o el nombre d'allò que se substitueix.

- [192] No EN sabem res. (...del candidat i de la candidata)
- [193] Estima EL PARE I LA MARE, però se n'aprofita.

També es pot fer servir en determinats contextos el pronom impersonal *es*, per bé que sovint amaga a qui es refereix, i per tant és poc precís.

- [194] Quan ES vol una cosa amb defici, si no s'aconsegueix pot ser molt decebedor.

8.4.6. L'evitació del sexisme mitjançant adjectius invariables

Els adjectius invariables quant al gènere com ara *amable, conscient, excellent, fidel, general, inferior, noble, superior* i d'altres poden ser també recursos econòmics per referir-nos a un col·lectiu mixt en alguns textos (v. t. § 8.3.1).

- [195a] He tingut la sort de tenir sempre noies i nois EXCELLENTS com a alumnes.
- [195b] He tingut la sort de tenir sempre alumnes EXCELLENTS (tant nois com noies).
- [196] Sou molt AMABLES amb mi. (*Es refereix a dones i homes, conjuntament.*)

8.4.7. L'evitació del sexisme mitjançant adjectius equitatius

Els adjectius equitatius, és a dir, els adjectius que no connoten sexualment (com ara *docent, funcional, humà, infantil, juvenil*), han demostrat que poden ser ben útils en molts contextos per evitar formes que no són vàlides per a tots dos sexes.

- [197a] ~ Mai no havia vist un espectacle per a NENS tan ben presentat.
- [197b] Mai no havia vist un espectacle INFANTIL tan ben presentat.
- [198a] * Declaració Universal dels Drets de l'HOME
- [198b] Declaració Universal dels Drets HUMANS

8.4.8. L'evitació del sexisme mitjançant canvis de redacció

Quan cap dels recursos que acabem de veure en l'epígraf 8.4 no són suficients per evitar el biaix sexista d'un text o bé les dobles barres n'enfarfeguen excessivament la lectura, aleshores la solució pot ser eliminar, simplement, el nom o les dobles formes que fan nosa (v. t. § 8.2).

Així, per exemple, en comptes d'escriure «els lectors i les lectores interessats a renovar el carnet, han de presentar l'imprès 101 ben emplenat abans del 31 de juliol», podem posar, avantatjosament, «per renovar el carnet, cal presentar l'imprès 101 ben emplenat abans del 31 de juliol».

8.4.9. L'evitació del sexisme mitjançant l'ús del símbol de la rova

Hem deixat per al final un recurs d'evitació que es va difondre en determinats àmbits sobretot durant les dues últimes dècades del segle xx, i que encara persisteix —si més no, per Internet— amb la bona intenció de trobar formes inclusives no sexistes per a una bona part dels NOPCT: l'ús del símbol de la rova (@) en comptes de la vocal que denota el sexe de la persona que ocupa un NOPCT concret; cal, però, que hi hagi una vocal que pugui alternar en la mateixa posició, com ara la *e* o la *o* del masculí amb la *a* del femení.

[199a] * Horari d'atenció a l'alumn@

Aquest recurs, que sembla que prové d'una proposta gràfica feta per a la llengua espanyola, en què la *a* representa la vocal de les terminacions femenines singulars i plurals, i l'espiral que l'envolta representa la *o* de les terminacions singulars i plurals de molts mots, té tres inconvenients importants:

1r) Aquesta terminació neutra només és aplicable, en el cas del català, a una petita part dels NOPCT, és a dir, tan sols als noms que acaben —segons el gènere— en *e/a* (*alumne/alumna*) o en *o/a* (*monjo/monja*). D'altra banda, la suposada neutralitat d'aquesta forma híbrida desapareix en el moment que hi hem d'anteposar un article en plural, per exemple, o hi hem de fer concordar un adjectiu al qual no podem aplicar el mateix sistema.

[200a] * Espai reservat per a les col·laboracions de TOTS ELS nostres alumn@s.

[201a] * Espai reservat per a les col·laboracions de TOTES LES nostres alumn@s.

2n) Des d'un punt de vista de la lingüística, és una grafia més aviat aberrant, que no sabem com es podria justificar morfològicament ni com es podria incloure en els diccionaris generals. A més, ni la *a* pot representar la vocal de les terminacions dels femenins plurals, ni l'espiral que l'envolta pot representar gairebé cap masculí (ni singular ni plural). D'altra banda, és inversemblant que es faci servir aquest símbol per a l'oposició \emptyset/a , com podem veure en l'exemple que segueix.

[202a] * Si UN@ ALUMN@ vol ser ADSCRIT@ a un altre centre, ho ha de demanar als TUTOR@s.

3r) Des del punt de vista gràfic, la grandària mateixa del símbol de la rova esdevé desproporcionada quan la intercalem enmig de lletres minúscules. Si deixem que la *a* que forma part d'aquest símbol sigui del mateix cos que les lletres que l'envolten, el

traç espiral que l'envolta sobresurt clarament de l'alçària de les vocals minúscules (exemple [203a]), i si reduïm el cos de tot el símbol, aleshores la *a* interior resulta massa petita i es desvirtua totalment el símbol que coneixem (exemple [203b]).

[203a] * ALUMN@S que poden recollir les carpetes de pràctiques: Sònia Casanova i Otger Quer.

[203b] * ALUMN@S que poden recollir les carpetes de pràctiques: Sònia Casanova i Otger Quer.

Al capdavant, aquestes frases es poden resoldre per mitjà d'algun dels mecanismes que hem exposat més amunt; fins i tot, si no hi hagués cap més remei, es podrien solucionar amb dobles terminacions, que no són pas més carregoses gràficament que la rova (cf. els § 6.6.1.5 i 8.3.6), per bé que amb les restriccions que són del cas.

[199b] Horari d'atenció a L'ALUMNAT

[200b] ~ Espai reservat per a les col·laboracions de tots els nostres ALUMNES. (*Indistintament.*)

[200c] Espai reservat per a les col·laboracions de tot L'ALUMNAT.

[201b] Espai reservat per a les col·laboracions de totes les nostres ALUMNES. (*En el cas que només hi hagi dones.*)

[202b] Si UN ALUMNE O UNA ALUMNA volen ser adscrits a un altre centre, ho han de demanar a UNA TUTORA O A UN TUTOR.

[200c] Si UN ALUMNE/A vol ser adscrit a un altre centre, ho ha de demanar als TUTORS/RES.

[201c] ALUMNES que poden recollir les carpetes de pràctiques: Sònia Casanova i Otger Quer.

8.5. Recursos aplicables segons el context

Ja havíem vist al § 6.7 de la primera edició d'aquest MANUAL D'ESTIL els recursos més adequats segons el tipus de text en què s'han d'aplicar. Aquí recordarem, si de cas, alguns aspectes que ens han semblat més remarcables segons que el text sigui *tancat* (és a dir, que s'adreça o faci referència a una persona determinada) o *obert* (és a dir, que s'adreça a persones no determinades).

Finalment, considerarem com un cas a part la retolació d'oficines, taules, carpetes, etcètera.

8.5.1. Els documents tancats

Si un document s'adreça a una persona determinada o hi fa referència, la redacció i el tractament s'han d'adaptar a la condició masculina o femenina d'aquesta persona (v. t. § 6.1.4).

[204a] * Sra. Anna Soler, TRADUCTOR

[204b] Sra. Anna Soler, TRADUCTORA

[205a] * EL COMPTABLE Violant Sapeira

[205b] LA COMPTABLE Violant Sapeira

[206a] * EL CAP de Biblioteca, Documentació i Arxiu
Eulàlia Miret

[206b] LA CAP de Biblioteca, Documentació i Arxiu
Eulàlia Miret

8.5.2. Els documents oberts

Si un document s'adreça o refereix a una persona sense precisar o a un col·lectiu de persones que poden ser d'un sexe o de l'altre, hem d'intentar aplicar tots els recursos que hem vist al llarg d'aquest capítol per aconseguir un text entenedor i no discriminator per raó de sexe (v. t. § 6.6.2).

Hem tenir en compte, però, que l'ús de les dobles formes, que pot ser imprescindible quan no hi ha cap més solució —per exemple, en formularis (v. t. § 6.7.3) i quadres—, pot fer molt carregosos els paràgrafs de text seguit —per exemple, en el cos de les convocatòries de places—, cas en què som de l'opinió que, un cop ha quedat clar que la plaça pot ser ocupada tant per una dona com per un home, cal procurar fer servir un terme epicè, i no haver de recórrer al masculí plural englobador.

Quant als formularis i altres documents impresos, creiem que és preferible escriure «Nom i càrrec de la persona representant» o bé «Nom i càrrec de qui exerceix la representació» (i no «Nom i càrrec del/de la representant»), i també «Senyora, senyor, [...]» (i no «Senyora/senyor, [...]»).

D'altra banda, en els textos normatius i altres textos legals (v. t. § 6.7.4) són molt carregoses expressions com la del paràgraf següent: «El capítol x regula les vacants i la seva provisió, així com els casos de cessament de la persona que ocupa la presidència i d'altres càrrecs del Comitè Executiu.» Aquest paràgraf presenta deficiències diverses: 1r) l'ús abusiu del possessiu *seva* («la seva provisió»; es podria dir: «[...] regula les vacants i com s'han de proveir»), i 2n) l'expressió «la persona que ocupa la presidència» conté dues deficiències encadenades, perquè és més entenedor «el president o presidenta» / «la presidenta o president» i perquè el mot *presidència* ha de portar la inicial en majúscula, ja que en el context d'aquesta norma n'és una de concreta.

La mostra de norma articulada redactada a partir de fragments del Decret 61/2003, del 20 de febrer, de creació de la Comissió Rectora del Pla d'acció per a la inclusió social a Catalunya que ens ofereix el llibret de la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya⁶⁷ sembla que perd de vista quin és l'objectiu global (evitar el sexisme sense oblidar el sentit comú) i negligeix segons quins recursos de redacció no sexista (com ara les dobles formes o, en darrer terme, el masculí plural englobador, com a mal menor) que podrien ser més eficaços, especialment quan enumera la composició de les diferents vocalies de la dita Comissió i va repetint, cançonerament, «La persona titular de...». El que interessa a la ciutadania és saber si la persona titular d'aquella institució o organisme és president/ta, director/ra o el que sigui.

8.5.3. Els rètols de càrrecs i professions

La retolació de dependències, de taules i de carpetes i dossiers amb noms de càrrecs és un aspecte que mereix un tractament a part, perquè encara que es podria considerar un «document» tancat té una transcendència visual que va més enllà de l'efecte que podria tenir un document aïllat.

En aquests casos, no sempre és possible substituir el nom del càrrec pel nom de l'organisme o la unitat administrativa corresponent (fixem-nos, per exemple, que no és el mateix «degà» o «degana» que «deganat»). De fet, no hauria de tenir un cost gaire

67. *Marcar les diferències...*, 2005, p. 50-52 (v. la bibliografia).

elevat, des del punt de vista empresarial, encarregar dos rètols alhora —un de masculí i un altre de femení—, independentment del sexe de la persona que ocupa el càrrec en el moment de fer l'encàrrec, i desar el que no faci falta en aquell moment.

8.6. Conclusions

Hem pogut comprovar que al llarg de l'últim decenni s'ha avançat, per bé que encara no prou, en la millora de la redacció de documents de tota mena, també en l'aspecte d'evitar el sexisme.

Totes les propostes que hem recollit són, per descomptat, interessants i útils, però s'han d'administrar amb un capteniment assenyat; perquè, si no, els disbarats de redacció que s'hi poden esmunyir poden arribar a dificultar la comprensió del text.

Les conclusions concretes que podem treure d'aquest període són:

1a) S'ha començat a rebutjar l'ús exclusiu dels masculins plurals englobadors, que fins ara havien estat ben pràctics i útils. Ara s'exigeix una redacció que faci visible el paper de la dona en cada context; no hem d'oblidar mai el valor simbòlic de la llengua, i que allò que no s'anomena, poc o molt, és com si no existís o com si fos excepcional.⁶⁸

2a) Es palesa que s'ha aconseguit avançar bastant en la sensibilització social en pro d'un llenguatge no sexista dels últims deu anys ençà.

3a) Hem de perdre la por a crear i a utilitzar els NOPCT femenins que la llengua permet, sempre que no s'hagin de forçar excessivament les regles de flexió (incloent-hi casos com *caporal*, *fiscal*, *aspirant*, *fabricant*). Creiem que el temps i la conscienciació progressiva de les dones en aquesta qüestió juguen a favor d'aquest bon propòsit.

4a) En el cas de textos seguits (especialment, els textos tancats; ens referim a textos altres que els formularis), sembla que la millor solució, moltes vegades, serà refer tot el paràgraf per aconseguir combinar d'una manera escaient els múltiples recursos que ens forneix aquest capítol.

5a) Sovint, els textos amb problemes de sexisme van acompanyats d'altres dificultats de redacció (concordances entre mots, ús inadequat dels possessius) que en compliquen la solució.

6a) Finalment, creiem que, malgrat la bona voluntat de totes les parts interessades en aquest bon propòsit, no es pot evitar la sensació de trobar-nos davant d'un cúmul de possibilitats d'abast no prou ben delimitat que pot crear, adesiara, confusió en els lectors a l'hora d'intentar aplicar-les. Després de rellegir aquest capítol i tota la bibliografia de consulta per a la tercera edició del MANUAL D'ESTIL, se'ns ha fet evident que encara hi ha molta feina per fer si volem aconseguir uns textos equilibrats quant al sexisme i clars quant a l'expressió.

68. Reconeixem, però, que encara no sabem resoldre de manera prou satisfactòria tots els casos i que hi pot haver alguna incoherència en aquest capítol quan intentem trobar un equilibri en el llenguatge formal.

9. Bibliografia

- ALCOVER, A.; MOLL, F. *Diccionari català-valencià-balear*. 2a ed. Palma de Mallorca: Moll, 1980. 10 v.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M. *Gramàtica catalana*. Madrid: Gredos, 1962.
- «Constitució del Principat d'Andorra». *Butlletí Oficial del Principat d'Andorra*, any 5, núm. 24 (4 maig 1993).
- COROMINES, Joan. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial, 1980-1991. 9 v.
- Diccionari manual de la llengua catalana*. Barcelona: EDHASA, 1983.
- DUARTE, Carles. «L'ús de "vós" i "vostè"». *Llengua i Administració*, núm. 3 (setembre 1982).
- «La discriminació per raó de sexe en el llenguatge administratiu (i)». *Llengua i Administració*, núm. 21 (gener 1986), p. 3.
- «La discriminació per raó de sexe en el llenguatge administratiu (ii)». *Llengua i Administració*, núm. 22 (abril 1986), p. 3-4.
- «La discriminació per raó de sexe en el llenguatge administratiu (i iii)». *Llengua i Administració*, núm. 23 (juny-juliol 1986), p. 4.
- FABRA, Pompeu. *Diccionari general de la llengua catalana*. 26a ed. Barcelona: EDHASA, 1991.
- La féminisation des titres et les leaders d'opinion: une étude exploratoire*. [Mont-real]: Gouvernement du Québec, 1985.
- Gran Larousse català*. Barcelona: Edicions 62, 1990-1993. 10 v.
- Indicacions per evitar la discriminació per raó de sexe en el llenguatge administratiu*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Comissió Interdepartamental de Promoció de la Dona, [1992].
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. SECCIÓ FILOLÒGICA. *Documents de la Secció Filològica, I*. Barcelona: IEC, 1990.
- INSTITUTO DE LA MUJER. *Plan para la Igualdad de Oportunidades de las Mujeres (1988-1990)*. Madrid: Ministerio para las Administraciones Públicas, 1987.
- *Uso no sexista del lenguaje administrativo*. Madrid: Ministerio para las Administraciones Públicas: Ministerio para Asuntos Sociales, 1990.
- INSTITUT VALENCIÀ DE LA DONA. *Recomanacions per a un ús no sexista del llenguatge*. València: Generalitat Valenciana: Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, 1989.
- LLEDÓ, Eulàlia. «Algunes orientacions bàsiques per a un redactat no sexista». *Mot.doc*, núm. 4 (març 1991), p. C-27.
- LOSADA, Imma. [S. t.] Barcelona: inèdit, [1978]. [Treball de curs inèdit]
- Manual de estilo del lenguaje administrativo*. 3a reimpr. Madrid: Ministerio para las Administraciones Públicas, 1991.
- MARVÀ, Jeroni. *Curs superior de gramàtica catalana*. 3a ed. Barcelona: Barcino, 1968.
- MASCARÓ, Joan; RAFEL, Joaquim. *Diccionari català invers amb informació morfològica*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990.
- MESTRES, Josep M. «Un diccionari marcat per la precipitació». *Avui* (3 març 1990).
- «Homes i dones: tots som iguals davant l'Administració». *La Quera*, núm. 3 (març 1991), p. 2-3.
- «Les relacions entre l'Administració i l'administrat/ada des del punt de vista del llenguatge administratiu i jurídic». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 15 (juny 1991), p. 21-33.
- Pla d'actuació del Govern de la Generalitat de Catalunya per a la igualtat d'oportunitats per a les dones 1989-1992*. Barcelona: Generalitat de Catalunya: Comissió Interdepartamental de Promoció de la Dona, 1991.
- PLAZA, Carme. «La llengua i les dones, la llengua de les dones (i)». *Escola Catalana*, núm. 212 (març 1985).
- «Proposta de formació dels femenins dels noms d'oficis, professions, càrrecs i titulacions». *Mot.doc.*, núm. 0 (desembre 1989), CT 3.8.
- Proposta sobre formes variables i invariables dels noms d'oficis, professions, càrrecs i titulacions*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Direcció General de Política Lingüística, 1989. [Treball inèdit]

- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. *Diccionario de la lengua española*. 20a ed. Madrid: Espasa-Calpe, 1984.
- SOLÀ, Joan. «La gramàtica contra les dones». *Avui* (20 juny 1993).
- «A repèl de la gramàtica (1)». *Avui* (27 juny 1993).
- «Els noms de professions, càrrecs i oficis». *Avui* (18 juliol 1993).
- «Vostè (1)». *Avui* (20 febrer 1994).
- «Vostè (i 2)». *Avui* (27 febrer 1994).
- SOLÀ, Joan [ed.] *Sobre lexicografia catalana actual*. Barcelona: Empúries, 1992.
- Terminologie et Traduction* [Luxemburg: Office des publications officielles des Communautés européennes], núm. 2 (1989): *La féminisation dans les langues communautaires*.
- TORRA, Oleguer. *Diccionari de les professions*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Direcció General d'Ocupació: Col·legi d'Advocats de Barcelona, 1989.
- UNESCO. *Recomanacions per a un ús no sexista del llenguatge*. Barcelona: Centre UNESCO de Catalunya, 1992.
- UNESCO. SERVEI DE LENGÜES I DOCUMENTS. *Recomendaciones para un uso no sexista del lenguaje*. [Després de 1984]

Bibliografia consultada especialment amb vista a la segona edició del MANUAL D'ESTIL

- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Diccionari de la llengua catalana*. 2a reimpr., corregida. Barcelona: Enciclopèdia Catalana: Edicions 62: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; Palma: Moll; València: Edicions 3 i 4, 1997.

Bibliografia consultada especialment amb vista a la tercera edició del MANUAL D'ESTIL

- ABRIL, Joan. «¿És sexista i androcèntrica la llengua?». *El Punt* [Barcelona], núm. 8847 (1 juliol 2005), p. 14.
- «No marquem diferències». *El Punt* [Barcelona], núm. 8864 (18 juliol 2005), p. 12.
- AJUNTAMENT DE BARCELONA. «Annex. Llistat de regidors i regidores amb responsabilitats a Serveis Personals i directius». A: *La gent de Barcelona* [en línia]. <<http://www.bcn.es/serveispersonals/gent/25anys/05.pdf>> [Consulta: 18 juliol 2005].
- AJUNTAMENT DE MOLLET; CENTRE DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA DEL VALLÈS ORIENTAL. «El sexisme en el llenguatge». *L'Estenedor* [Mollet del Vallès], núm. 7 (juny 2002), p. 1-2. També disponible en línia a: <http://www.molletvalles.net/fileadmin/Image_Archive/ArxiusMollet/Publicacions_mpal/Estenedor/Estenedor07.pdf> [Consulta: 30 maig 2006].
- ARAGONÈS, Albert; DURAN, Jordi, INGLA, Montserrat. *Català per a periodistes de les Terres de l'Ebre*. Valls: Cossetània, 2004.
- ASSOCIACIÓ DE DONES ANDORRANES. *Associació de Dones Andorranes* [en línia]. Escaldes-Engordany: ADA. <<http://www.ada.ad/>> [Consulta: 30 maig 2005].
- AYALA, Marta Concepció; GUERRERO, Susana; MEDINA, Antonia M. *Manual de lenguaje administrativo no sexista* [en línia]. Màlaga: Universidad de Màlaga. Asociación de Estudios Históricos sobre la Mujer: Ayuntamiento de Màlaga. Área de la Mujer, 2002. <http://www.nodo50.org/mujeresred/manual_lenguaje_admtvo_no_sexista.pdf> [Consulta: 22 gener 2004].
- BACH, Marta et al. *El sexe en la notícia: Reflexions sobre el gènere a la informació i recomanacions d'estil*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1999.
- BENGOECHEA, Mercedes. «Las otras funciones del masculino». *Donde dice...* [Madrid], núm. 5 (octubre-desembre 2006) : *Hacia un lenguaje no sexista*, p. 11-13. També disponible en línia a: <<http://www.fundeu.es/IMAGENES/revistaPDF/632992762459062500.pdf>> [Consulta: 15 octubre 2006].

- BENGOECHEA, Mercedes; CALERO, M. Luisa. *Guía de estilo 2: Sexismo y redacción periodística*. Valladolid: Junta de Castilla y León. Dirección General de la Mujer e Igualdad de Oportunidades, 2003.
- CALERO, M. Luisa; LLITERAS, Margarita; SASTRE, M. Ángeles. *Guía de estilo 1: Lengua y discurso sexista*. Valladolid: Junta de Castilla y León. Dirección General de la Mujer e Igualdad de Oportunidades, 2003.
- CATALUNYA RÀDIO. «Orientacions lingüístiques». A: *Repertori Electrònic de Textos Orals Catalans* [en línia]. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada. Laboratori de Tecnologies Lingüístiques, 2003. <<http://retoc.iula.upf.edu/docs/Ortol/Orientat.htm>> [Consulta: 4 maig 2005].
- CUYÀS, Manuel. «Masculí i femení». *El Punt* [Barcelona], núm. 8965 (27 octubre 2005), p. 56.
- DROU, Pere. *Llibre d'estil d'El Punt: Llengua 2*. [Girona]: Hermes Comunicacions, [2000].
- ESTOPÀ, Anna; GARCÍA, Cristina. *Manual de llenguatge judicial*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia i Interior, 2003.
- GARCÍA MESEGUER, Álvaro. *¿Es sexista la lengua española?: Una investigación sobre el género gramatical*. Barcelona: Paidós Ibérica, 1994.
- GENERALITAT DE CATALUNYA. «Llei 1/2005, de 31 de març, del conseller o consellera primer del Govern de la Generalitat», *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 4355 (4 abril 2005), p. 8239-8240. També disponible en línia a: <<https://www.gencat.net/diari/4355/05088113.htm>> [Consulta: 30 maig 2006].
- *Estatut d'autonomia de Catalunya: Proposta sotmesa a referèndum el dia 18 de juny de 2006*. També disponible en línia a: <http://www.gencat.net/nouestatut/cat/estatut_textaprovat_cat.pdf> [Consulta: 18 juny 2006].
- GENERALITAT DE CATALUNYA. INSTITUT CATALÀ DE LA DONA. *Web de l'Institut Català de la Dona* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. <<http://www.gencat.net/icdona/>> [Consulta: 30 maig 2005].
- GOVERN DE LES ILLES BALEARS. INSTITUT BALEAR DE LA DONA. *Institut Balear de la Dona* [en línia]. Palma: Govern de les Illes Balears. <<http://www.caib.es/govern/organigrama/area.ct.jsp?coduo=232>> [Consulta: 30 maig 2005].
- GUERRERO, Susana. «Palabras que discriminan». *Donde dice...* [Madrid], núm. 5 (octubre-diciembre 2006): *Hacia un lenguaje no sexista*, p. 13-14. També disponible en línia a: <<http://www.fundeu.es/IMAGENES/revistaPDF/632992762459062500.pdf>> [Consulta: 15 octubre 2006].
- HERNÁNDEZ, Caterina. *La llengua també és femenina*. 3a ed. Barcelona: Comissió Obrera Nacional de Catalunya. Servei de Normalització Lingüística, 2001. [1a ed., 1999] També disponible en línia a: <<http://www.conc.es/sl/lallengua.pdf>> [Consulta: 30 maig 2006].
- Igualtat d'Oportunitats per a les Dones: IV Pla d'Actuació del Govern de la Generalitat de Catalunya per a la Igualtat d'Oportunitats per a les Dones 2001-2003*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Institut Català de la Dona, 2002.
- II Pla d'Igualtat de Gènere 2005-2007*. [Barcelona]: Diputació de Barcelona, 2005. També disponible en línia a: <<http://www.diba.es/francescabonnemaison/adjunts/plaigualtat0507.pdf>> [Consulta: 30 maig 2006].
- III Pla d'Actuació per a la Igualtat d'Oportunitats entre Homes i Dones*. Palma: Govern de les Illes Balears. Institut Balear de la Dona, 2004. També disponible en línia a: <<http://ibdona.caib.es/publicacio/pdf/PLA%20IGUALTAT%20CATALÀ.pdf>> [Consulta: 30 maig 2005].
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Diccionari de la llengua catalana*. 2a ed. Barcelona: Edicions 62: Enciclopèdia Catalana, 2007.
- IZQUIERDO, Inés. «Mujer que sabe latín... (El sexismo en el lenguaje)». *Donde dice...* [Madrid], núm. 5 (octubre-diciembre 2006): *Hacia un lenguaje no sexista*, p. 14-16. També disponible en línia a: <<http://www.fundeu.es/IMAGENES/revistaPDF/632992762459062500.pdf>> [Consulta: 15 octubre 2006].

- IZQUIERDO, M. Jesús. *El sexisme a la universitat: Estudi comparatiu del personal assalariat de les universitats públiques catalanes*. Cerdanyola: Universitat Autònoma de Barcelona: 1999.
- LLEDÓ, Eulàlia. *El sexisme i l'androcentrisme en la llengua: anàlisi i propostes de canvi*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. Institut de Ciències de l'Educació, 1992.
- «Nombrar a las mujeres, describir la realidad: la plenitud del discurso. Claves para tratarse bien en la lengua, claves también para caer en la cuenta cuando esto no ocurre y entender por qué y cómo». A: BENGOCHEA, Mercedes [et al.]. *Uso del lenguaje en el mundo laboral*. Vitoria-Gasteiz: Emakunde, 2004, p. 13-54. També disponible en línia a: <http://www.emakunde.es/images/upload/Lenguaje_1.pdf> [Consulta: 30 maig 2006].
- *De llengua, diferència i context*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Institut Català de la Dona, 2005a. També disponible en línia a: <http://www.gencat.net/icdona/publica_online.htm> [Consulta: 30 maig 2006].
- *L'espai de les dones als diccionaris: silencis i presències*. Vic: Eumo: Universitat de Vic, 2005b.
- «Les paraules i els dies». A: *Dia Internacional de les Dones*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Institut Català de la Dona, 2005c, p. 23-46.
- *Marcar les diferències: la representació de dones i homes en la llengua*. Barcelona: Institut Català de les Dones, 2006. [En premsa]
- LLEDÓ, Eulàlia [coord.]; CALERO, M. Àngeles; FORGAS, Esther. *De mujeres y diccionarios: Evolución de lo femenino en la 22.ª edición del DRAE*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la Mujer, 2004.
- «Llei 1/2005, de 31 de març, del conseller o consellera primer del Govern de la Generalitat». *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 4355 (4 abril 2005), p. 8239-8240.
- «Llei 5/2000, de 20 d'abril, de l'Institut Balear de la Dona». *Diari Oficial de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears*, núm. 54 (29 abril 2000), p. 6692-6693.
- Llenguatge no sexista: La comunicació: un recurs per a la igualtat* [en línia]. Palma: Govern de les Illes Balears. Institut Balear de la Dona, 2001. <http://web2.caib.es/sac/annexos/cat/8391_1.PDF> [Consulta: 30 maig 2005].
- Llibres per a coeducar*. 2a ed., rev. i ampl. València: Generalitat Valenciana. Institut Valencià de la Dona, 1995.
- Manual de documents i llenguatge administratiu*. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I, 2003. 2 v.
- Marcar les diferències: la representació de dones i homes a la llengua*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2005. També disponible en línia a: <<http://www6.gencat.net/llengcat/publicacions/marcar/index.htm>> [Consulta: 30 maig 2006].
- MARTÍNEZ, Lucía. «La herramienta y el mensaje». *Donde dice...* [Madrid], núm. 5 (octubre-desembre 2006): *Hacia un lenguaje no sexista*, p. 16-18. També disponible en línia a: <<http://www.fundeu.es/IMAGENES/revistaPDF/632992762459062500.pdf>> [Consulta: 15 octubre 2006]
- MONTSERRAT, Anna. «Marcar les diferències: la representació de dones i homes a la llengua». *Llengua i Ús* [Barcelona], núm. 34 (3r quadrimestre 2005), p. 90-91.
- MORANT, Ricard; PEÑARROYA, Miquel; TORNAL, Julia A. *Mujeres y lenguaje: una mirada masculina*. Paiporta: Denes, 1998.
- MURGADES, Josep. «Mecs (i meques?)». *El Punt* [Barcelona] (24 agost 2005), p. 56.
- PARLAMENT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE SERVEIS LINGÜÍSTICS. *Criteris de redacció dels textos normatius i declaratius del Parlament de Catalunya*. Versió provisional. Barcelona: Parlament de Catalunya, març 2003. [Edició no venal]
- PAZOS, Sílvia. «Las palabras y la cuestión de género». *Donde dice...* [Madrid], núm. 5 (octubre-desembre 2006): *Hacia un lenguaje no sexista*, p. 18-21. També disponible en línia a: <<http://www.fundeu.es/IMAGENES/revistaPDF/632992762459062500.pdf>> [Consulta: 15 octubre 2006].

- PUIGDOMÈNECH, Laura; SOLÍS, Marina. *Proposta de llibre d'estil per a Andorra Televisió* [en línia]. [Andorra la Vella]: Govern d'Andorra. Servei de Política Lingüística, gener 2005. <http://www.catala.ad/catandorra/Llibre_estil_Andorra.pdf> [Consulta: 19 setembre 2005].
- RULL, Xavier. *Diccionari del vi*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1999.
- El sexe de la notícia: Reflexions sobre el gènere a la informació i recomanacions d'estil*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1999.
- UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE CATALUNYA. SERVEI DE LLENGÜES I TERMINOLOGIA. *Fitxer lingüístic* [en línia]. Barcelona: UPC. SLT, febrer 2003. <<http://www2.upc.es/slt/fl/presentacio.html>> [Consulta: 18 juliol 2005].
- UNIVERSITAT DE VALÈNCIA. INSTITUT UNIVERSITARI D'ESTUDIS DE LA DONA. *Institut Universitari d'Estudis de la Dona* [en línia]. València: Universitat de València, [s. d.]. <<http://www.uv.es/~iued/val/index.htm>> [Consulta: 30 maig 2005]
- V Pla d'Acció i Desenvolupament de les Polítiques de Dones a Catalunya 2005-2007*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Institut Català de la Dona, 2005. També disponible en línia a: <<http://www.gencat.net/icdona/vpla.htm>> [Consulta: 30 maig 2005]

MANUAL
LA REDACCIÓN Y EL USO DE TEXTOS
D'ESTIL